

ชวานาไรที่กินห้ากิน: บทพิสูจน์ความแตกต่างทางชนชั้นของชวานา

ความแตกต่างทางชนชั้นชวานาในภาคกลางเป็นสิ่งที่มิได้เกิดขึ้นจากความ
ต้องการของตัวชวานา กระบวนการผลิตเพื่อขาย สร้างให้เกิดความสัมพันธ์ทางการผลิต
ที่ไม่เท่าเทียมกัน และความสัมพันธ์ทางชนชั้นที่เกิด ก็เป็นไปตามความสัมพันธ์ทางการผลิต
ที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยผ่านสิ่งที่เราเรียกว่า ราคาและตลาด เหนือสิ่งอื่นใด สิ่งที่สำคัญ
ที่สุดที่อยู่เบื้องหลังสถาบันดังกล่าว คือ คนที่สังกัดชนชั้นต่าง ๆ ที่เข้ามาแสวงหาความ
ร่ำรวยจากการขาย-ซื้อข้าวจากชวานา นับตั้งแต่รัฐ ซึ่งเป็นตัวแทนของชนชั้นที่ได้เปรียบ
ในสังคม เข้ามาค้ำส่วนเกินในรูปแบบของส่วยและอากรค่านาในระยะก่อน พ.ศ. 2485
มาสู่รูปแบบใหม่ในการค้ำส่วนเกิน ที่เราเรียกว่า ภาษีเมี่ยมข้าว อีกชนชั้นหนึ่งที่เข้ามา
สัมพันธ์กับชวานา คือ นายทุน พ่อค้า เป็นไปภายใต้กระบวนการแลกเปลี่ยนที่อาศัย
"ราคา" เป็นเครื่องบ่งบอกถึงว่า นั่นเป็นความยุติธรรมของระบบ ในขณะที่ชวานาต้อง
สัมพันธ์กับชนชั้นใหญ่ถึง 2 ชนชั้นนั้น ใน 2 ชนชั้นที่กล่าวมานี้ก็มีความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งเป็น
ปฏิสัมพันธ์ซึ่งเกลียวเชือกเพื่อสนองผลประโยชน์ของกันและกัน

ใน 2 บทที่ผ่านมาได้ชี้ให้เห็นหลักการและเหตุผลของกระบวนการการแบ่งชนชั้น
ชวานาในภาคกลาง โดยที่ในระยะแรก ๆ ที่ดินยังมีมากพอที่จะผ่อนคลาบบัญหาค่าง ๆ ได้
ปริมาณของบุคคลในสังคมยังไม่มากเท่าปัจจุบัน ดังนั้น ความแตกต่างทางชนชั้นจึงเป็นไป
อย่างช้า ๆ และยังไม่ค่อยเด่นชัด จนเมื่อที่ดินถูกครอบครองหมดแล้ว การขยับขยายที่ดิน
เป็นไปไม่ได้ ความตึงเครียดทางเศรษฐกิจมีมากขึ้น ความแตกต่างทางชนชั้นจึงค่อย ๆ
สะสมทางปริมาณและเข้าสู่คุณภาพใหม่ให้เห็น นั่นคือ มีความแตกต่างทางชนชั้นอย่างชัดเจน
ดังนั้น ผลพวงของการพัฒนาในกระบวนการผลิตเพื่อขายคือความแตกต่างทางชนชั้นชวานา
เกิดการปรากฏปัจจัยการผลิตจากชวานาและเกิดการจ้างงานในภาคเกษตรกรรม

มีข้อนำส่ง เอกในการศึกษาความแตกต่างทางชนชั้นของชาวนา คือ ใกมี พันธนาการทางการ เมืองและเศรษฐกิจยุคครั้งไว้มิให้ทำการผลิตอย่างเสรี เมื่อ หลุดพ้นจากพันธนาการดังกล่าว ชาวนาบางส่วนหลุดเข้าสู่อำนาจของการ เป็นชาวนาเช่า ค้างที่ปรากฏในวรรณกรรม ที่สันนิษฐานว่า แต่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า- เจ้าอยู่หัว วรรณกรรมชิ้นนี้ชื่อ นิราศชาวนา ไก่กล่าวถึงการเช่านาว่า

... สมัยนี้ผู้ที่มียศ
 ศึกษาน่าเหมือนไพร่พร้อมใจกัน
 นี้แหล่งงานทั้งหลายแรงชวายน
 คึกทำนาไว้เป็นทุนใหญ่ของเรา

มิไต่ปากเอาถ่วงแต่งเสกสรร
 เพราจะจึคนอยากูววยเหมือนควยเรา
 ออย่าใหญ่จนลงไปไต่จะอายเขา
 คึกคากเขาไม่ตองยากลำบากทำ

.....

หึ่งเจ้านาเสนาข้าจะออง
 ชิงชุกคลองกราวนี้เห็นมีผล
 ไหเรียกคลองรังสิคปิกครๆ
 เอาเงินครอกก่าปะนี้เป็นที่หมาย
 แดเชนนั้นหาญใหญ่ที่หลายวัง
 ที่มีทรัพย์จับจ่ายเอาไว้มาก
 เมื่อปีแรกหักรังยังไม่เอา

ก็หวังปองมุ่งหมายข้าวฝ่ายนา
 จอมสกลชานานนามความปัญหา
 ทวกชาวนาแนนนัยคักคักนัง
 เขาจักชวยพันหาเงินกวาดัง
 หาญก็ยังซื้อหาขิงกวาเรา
 ไม่ตองยากมีผลใหญ่คนเรา
 ทอเป็นฝางวางคาเขาเอาพอกการ¹

ส่วนชาวนาเอกระนั้น ก็มีลักษณะทั่ว ๆ ไป คือมีนาทำ จากจุดเริ่มที่ไม่มีปัจจัยการผลิต เป็นของตนเอง ย้อนนำไปสู่สิ่งที่เรียกว่า ความยากลำบากในการสะสมทุนและความที่ ไม่อาจจะเป็นชาวนาที่มีที่ดินเป็นของตัวเองได้ ในส่วนชาวนาเอกระค้ำยแล้ว มีปริมาณ น้อยมากที่จะพัฒนาเป็นเจ้าที่ดินขนาดใหญ่ โดยส่วนใหญ่แล้วต่างเคินสู่ความเป็นชาวนา จน ชาวนาเช่า และชาวนาที่ไม่มีนา จากลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นว่า ในชีวิตส่วนตัวของ ชาวนาที่มีชีวิตการผลิตเพื่อยังชีพเท่านั้น มันเกิดขึ้นภายใต้กรอบที่เรียกว่า การผลิตเพื่อ ขายหรือการผลิตเพื่อผู้อื่น

¹นิราศชาวนา (กรุงเทพฯ: ม.ป.ท., ม.ป.ท.), หน้า 2 - 3.

อำนาจในการตัดสินใจที่จะผลิตซ้ำเพื่อขายของชาวนาเกิดขึ้น จากรัฐเข้ามาเป็นผู้ช่วยในการตัดสินใจ คำเนนการ จนกลายเป็นจารีตประการหนึ่งว่า ชาวนาต้องรอกอบการตัดสินใจจากรัฐมาเสมอ ในระบบของการซื้อขายชาวนามีอำนาจในการตัดสินใจไม่เต็มที่นัก ในเมื่อพ่อค้าบริษัทชาวส่งออกต่างประเทศเป็นผู้กำหนดราคา เจ้าหนี้คอยเงินที่ได้จากการเก็บเกี่ยว จึงเท่ากับว่า ตลอดเวลาที่ผ่านไปชาวนาสูญเสียการตัดสินใจลง และยังเมื่อชาวนาสูญเสียการควบคุมการจัดการการผลิตในที่นาของตน แม้ชาวนายังคงเป็นเจ้าของที่นาอยู่ กล่าวคือ ชาวนาต้องใช้เครื่องจักรโดยการเช่ามาทำไร่ปลูก ยารปราบศัตรูพืช ก็ยังสะท้อนให้เห็นว่า ชาวนาได้ถูกรอบงำโดยระบบการผลิตแบบทุนนิยมแล้ว "ราคา" ที่ชาวนาได้รับนั้น มันจึงไม่ใช่ลักษณะของการแลกเปลี่ยนอย่างบริสุทธิ์อีกต่อไป แต่เป็นความสัมพันธ์ทางการผลิต คือ ค่าจ้างซ่อนเร้นภายใต้ผิวหน้าของการขายผลิตภัณฑ์ ชาวนาภายใต้รูปแบบการกดขี่เช่นนี้ต้องขายอำนาจแรงงานของตนเอง

ในจุดยืนของชาวนา การพิจารณาความแตกต่างทางชนชั้นได้ใช้อารมณ์ความรู้สึกที่มีต่อปัจจัยที่เป็นเจ้าของนวลเป็นเกณฑ์วัด โดยไม่คำนึงถึงกฎเกณฑ์ทางสถิติ เช่นงานทางวิชาการทั่วไป ความรู้สึกอย่างแรกและสามารถพูดออกมาได้ง่ายและในระดับกว้างก็คือ การพูดถึงความรวย-จน¹ โดยคู่ที่การสะสมทุนและการใช้สอยของบริโภค แม้ว่าไม่อาจจะวัดได้ในทางหลักวิชาการก็ตาม การเพิ่มขึ้นของบุตร-หลานเป็นเพียงเงื่อนไขที่จะบ่งบอกถึงขนาดและทรัพย์สินสมบัติที่จะหมดไป และรวมถึงความสามารถที่จะทำการผลิตซ้ำ (Reproduction) นั้นเอง ดังนั้น ชาวนาจะแบ่งชาวนาด้วยกันเอง โดยจะพิจารณาที่ฐานะของเงินค้ำยโดยแบ่งเป็น

1. ชาวนาจน คือ ชาวนาที่ไม่สามารถที่จะผลิตข้าวโดยตัวเอง มักจะขายแรงงานเพื่อที่จะสามารถทำการผลิตข้าวได้ในฤดูต่อไป การมีที่ดินขนาดเล็กน้อยนิดไม่ได้ ทำให้เขาเป็นชาวนาเต็มที่ การมีชีวิตเพื่อพอยังชีพมิได้เกิดจากการทำนาอย่างเคียว แต่เกิดจากการรับจ้างค้าย
2. ชาวนาเช่า คือ ชาวนาที่เช่านาคนอื่นทำ จะมีฐานะดีกว่าชาวนาจนตรงที่ว่า มีเงินมากพอที่จะเช่านาคนอื่นทำ ชาวนาเช่าบางคนก็ขายแรงงานเพื่อค้ำชูฐานะของตนเอง
3. ชาวนา (กลาง) มีความสามารถที่จะผลิตข้าว ผ่านการใช้แรงงานของตนเองบางครั้ง มีที่ดินของตนเองประมาณ 20 - 40 ไร่ โดยส่วนใหญ่พวกชาวนาค้ายกันจะไม่ว่าชาวนากลาง จะเรียกว่าชาวนาพวกที่มีฐานะค่อนข้างดี มีเงินมากพอที่จะซื้อเครื่องจักรทำนาและจ้างแรงงานจำนวนมากทำนา
4. ชาวนารวย หรือเจ้าของนา หรือได้แก่นา เป็นชาวนาที่ไม่ทำนา แต่เอาที่นาให้คนอื่นเช่า หรือใช้วิธีการจ้างแรงงานมาทำนาทั้งหมด มีเครื่องจักรช่วยในการทำนา โดยส่วนใหญ่ชาวนาจำนวนมากจะไม่รวมชาวนาชนชั้นนี้ไว้ในหมวดชาวนา เพราะถือว่าไม่ได้ทำนา
5. ชาวนารับจ้าง หรือกรรมกรรับข้าว เป็นชาวนาที่ไม่มีนาทำ กล่าวคือไม่มีทุนพอจะเช่านาทำ หรือไม่มีนาจะให้ทำ ค้ายเหตุผลใดเหตุผลหนึ่งยังชีพด้วยการรับจ้างในท้องนาและงานเกษตรทั่ว ๆ ไป

นอกจากนั้น ประเด็นสำคัญที่มีส่วนในการพิจารณาด้วย คือ การจ้างแรงงาน ซึ่งมีผลอย่างมากในการวัดความแตกต่างทางชนชั้น คือ ใครมีความสามารถจะจ้างงานมาก ๆ ตลอดทั้งปี ก็แสดงว่ามีเงินสคมมากพอที่จะใช้สอยจำนวนมาก

ในสังคมไทยการจ้างแรงงานในชนบทยังไม่มีความเป็นสินค้าแท้ ๆ ทั้งนี้ การจ้างและแลกเปลี่ยนแรงงานยังมีลักษณะที่ซับซ้อนทั้งความรู้สึกรู้สึกและความสำคัญทาง เศรษฐกิจ ภายใต้การพัฒนาของระบบการแลกเปลี่ยนแบบทุนนิยม กระบวนการแลกเปลี่ยน สินค้าระหว่างเมืองและชนบทได้ขยายตัวมากขึ้น การผลิตเป็นการผลิตมูลค่าแลกเปลี่ยน การขยายตัวของสัมพันธภาพระหว่างที่กินกับชาวนาที่เกิดขึ้น คือ การแยกชาวนาออกจาก ภาววิสัย ออกจากเงื่อนไขทางวัตถุที่จำเป็นต่อการดำรงชีพของชาวนา โดยเฉพาะ บังคับการผลิตที่กิน การที่ชาวนาถูกแยกออกจากที่กินทำกินนั้น โดยแท้จริงแล้วก็คือ การ พังทลายของวิธีการผลิตที่มีชาวนาเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต การล่มสลายของชาวนา คือที่มาของชาวนาไร้ที่ดินทำกิน (Landless peasants)

เมื่อชาวนาถูกเอารัดเอาเปรียบโดยผ่านการกดราคาผลผลิตให้ต่ำนั้น ก้าน หนึ่งนายทุนที่เข้ามาสัมพันธ์กับชาวนามีความพึงพอใจที่ผูกขาดการค้าขายและเอารัดเอา เปรียบต่างราคามากกว่าที่จะเข้ามาแย่งยึดปัจจัยการผลิตที่กินโดยเฉพาะทุนผูกขาดค้าขาย ที่มีบทบาทสำคัญต่อการขาย-ซื้อข้าว การที่นายทุนท้องถิ่นในชุมชนเข้ามาเป็นเจ้าของที่ดิน รายใหญ่ในหมู่บ้าน ทั้งนี้เพราะการเป็นเจ้าของที่ดินที่สำคัญในหมู่บ้าน แคนายทุนท้องถิ่นที่เป็นเจ้า ที่กินก็ไม่ได้เข้ามาเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการผลิตให้เป็นแบบทุนนิยม ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะพื้นที่ ทำนาไม่สอดคล้องที่จะทำการผลิตเป็นแบบ plantation กล้วย แต่กลับให้มีการเช่านาทำ โดยคนเช่ามาก็คือชาวนาที่เคยเป็นเจ้าของนาตนเอง วิธีการดังกล่าวก็ไม่แตกต่างจากเจ้าที่กิน เก่าเคยทำไว้ หรือนอกจากนี้นายทุนเจ้าที่กินก็อาจจะจ้างคนมาทำนาในที่นาของตนทั้งหมด¹

ในการศึกษาระดับมหภาคของรัฐบาลสามารถแสดงให้เห็นถึงค่าตอบแทนที่ชัดเจนถึงทิศทาง ของชาวนาไทยที่จะกลายเป็นชาวนาไร้ที่ดินทำกิน ในปี พ.ศ. 2508 รัฐบาลได้สำรวจพบว่า ชาวนาที่มีอายุระหว่าง 20 - 29 ปี ที่เป็นเจ้าของที่ดินเองมีเพียง 3% เท่านั้น แสดงว่า

---

¹ นายเจริญ ภาลวัฒน์, 191 หน้า 9 คำแปลเขาสมอคอน อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี สัมภาษณ์ วันที่ 20 ธันวาคม 2527

โอกาสที่ชาวนาจะเป็นเจ้าของที่ดินได้เองตั้งแต่เริ่มชีวิตชาวนานั้นมีจำนวนมาก แต่มีจำนวนชาวนาวัยซึ่งเป็นผู้เช่าทั้งหมดสูงถึง 8% และเป็นผู้เช่าบางส่วนถึง 5% เมื่อรวมชาวนาที่เป็นผู้เช่าซึ่งมีอายุระหว่าง 20 - 29 ปี จะมีจำนวนถึง 13% และในทำนองเดียวกันชาวนาที่เป็นเจ้าของที่ดินซึ่งมีอายุระหว่าง 30 - 39 ปี มีจำนวนเพียง 1 ใน 3 ของชาวนาทุกประเภทเท่านั้น¹ แสดงว่าชาวนาที่เป็นผู้เช่ามีจำนวนมากกว่าที่เป็นเจ้าของที่ดินเอง² ในปี พ.ศ. 2496 ภาคกลางมีผู้เช่า 26% แต่พอถึงปี พ.ศ. 2507 ผู้เช่าเพิ่มเป็น 56% แต่ชาวนาที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปมีจำนวนผู้เป็นเจ้าของที่ดินน้อยกว่าสมัยก่อน และการที่ชาวนาที่เป็นผู้เช่ามีอายุสูงเช่นนี้ โอกาสที่จะเป็นเจ้าของที่ดินเองจึงมีน้อยเข้า และแสดงให้เห็นว่าชาวนาที่ไม่มียากำลังมีแนวโน้มสูงขึ้น

จากสถิติการเกษตรในปี พ.ศ. 2493 พ.ศ. 2506 และ พ.ศ. 2521 ได้แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในจำนวนขนาดของการถือครองที่ดินที่จะบ่งบอกถึงความแตกต่างกันของชาวนา แม้ว่าสถิติจะมีได้บ่งบอกถึงสาเหตุของความแตกต่างนั้น ๆ ว่าเกิดจากอะไรก็ตามที และในระยะ 10 ปีนี้ชาวนาเช่าที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเองมากจนมีจำนวนสูงถึง 77%³ เป็นข้อเท็จจริงที่แสดงให้เห็นว่ารายได้จากการทำนาของชาวนาไม่เพียงพอที่จะทำให้ชาวนาซื้อที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเอง และชาวนาไรที่ดินทำกิน 93% ไม่มีที่ดินมากจนเคย⁴

¹ หจข. เอกสาร สบ. 5.31/5 เรื่องช่วยเหลือชาวนา พ.ศ. 2508.

² หจข. เอกสาร พณ. 0301.2.7/2 อนุกรรมการพยุรราคาข้าว (2508-2509).

³ Suthiporn Chirapanda, Landlessness in Central Thailand, (Bangkok: Min. Agriculture and Cooperatives, Agricultural Land Reform, July, 1981), p.

⁴ Ibid.,

จากการศึกษาข้อมูลเปรียบเทียบการใช้โฉนดที่ดินในการจดทะเบียนจำนวน
โฉนดจำนวน และโอนชำระหนี้ลูกเป็นสิทธิ ระหว่าง พ.ศ. 2514 - พ.ศ. 2519 กับ
พ.ศ. 2520 อาจจำแนกรายละเอียดได้สรุปดังนี้

... การจดทะเบียนจำนวน

การจดทะเบียนจำนวนระหว่าง พ.ศ. 2514 - 2519 มีการจดทะเบียน
ทั้งสิ้น 317,900 ราย เนื้อที่ 3,483,246 ไร่ มูลค่า 57,722,382,745
บาท ในจำนวนนี้เป็นเนื้อที่นา 2,335,762 ไร่ ภาคกลางเป็นภาคที่มีการ
ทะเบียนจำนวนโฉนดที่ดินมากเป็นอันดับหนึ่ง ซึ่งมีจำนวนเกษตรกรที่จดทะเบียน
จำนวนทั้งสิ้น 212,567 ราย จังหวัดที่มีการจดทะเบียนจำนวนมากที่สุดคือ
ภาคกลางคือ ออยุธยา¹

พอในปี พ.ศ. 2520 ปรากฏว่ามีการจดทะเบียนจำนวนทั้งสิ้น 34,311 ราย
เนื้อที่ 541,976 ไร่ ภาคกลางเป็นภาคที่มีการจดทะเบียนจำนวนโฉนดที่ดิน
มากที่สุด มีจำนวนทั้งสิ้น 11,649 ราย จังหวัดที่มีการจดทะเบียนจำนวนมากที่สุด
ในภาคกลางคือ อพบุรี ขณะที่จังหวัดที่มีการโฉนดคือ ออยุธยา³

ในปี พ.ศ. 2518 ได้มีการสำรวจสภาพชาวนาเพื่อจกการปฏิรูปที่ดินพบว่า
ชาวนาต้องเช่านาทำมี 5 แสนครอบครัว ลูกจ้าง 5 แสนครอบครัว ชาวนาที่มีนาขนาด
5 - 15 ไร่ มีจำนวนถึง 2 ล้านครอบครัว³ ซึ่งเป็นตัวเลขที่ชี้ให้เห็นลักษณะความ
แตกต่างทางชนชั้นชาวนาว่าชาวนาจนที่มีที่ดินไม่พอทำการผลิตมีจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ
และจะเป็นแนวโน้มที่รูดเงินสู่ภาวะการเป็นชาวนาไร้ที่ดินทำกิน

¹สถิติการใช้โฉนดที่ดินเป็นหลักประกันเงินกู้และการสูญเสียกรรมสิทธิ์ที่ดินเพื่อ
การเกษตร พ.ศ. 2520 (กรุงเทพฯ: กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
สิงหาคม, 2521.

²เรื่องเดียวกัน

³กจร., เอกสารปัจจุบัน ป.6/2518/19 "ปฏิรูปที่ดินจีนสำรวจไร่เวลา
ทำการ 3 ปี เจอปัญหาที่ไม่พอแบ่ง" 9 มิถุนายน 2518.

บ่อยครั้งหรืออาจจะเป็นคำตอที่ตายตัวเสมอที่รัฐมักจะบอกว่า การที่ชวนาสูญเสียที่ดินคือการเกิดหนี้สิน การเป็นหนี้เพื่อการลงทุนปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตรให้ดีขึ้น และเพื่อรักษาระดับการผลิตและเพื่อการบริโภค นอกจากนั้นรายจ่ายทางด้านสังคมของชวนาสูงจนเกินไป ในขณะที่อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ที่สูงได้ ทั้งนี้ชวนาไทยจึงมีแต่ความยากจน ซึ่งทั้งหมดเป็นการพิจารณาทั่วอัคริวิสัยชวนาโคก ๆ โดยปฏิเสธบทบาทภาวะวิสัยและความสัมพันธ์ทางการผลิตที่ชวนาเผชิญ และในขณะที่เดียวกันเป็นการมองปัญหาอย่างหยาบคิ่งและค้ำเคี้ยว คังนั้น จึงไม่แปลกใจว่าทำไมรัฐจึงแก้ปัญหาคองชนชั้นชวนาไม่สำเร็จเลย

แม้ว่ารัฐจะดำเนินการแก้ไขมาถึงคองศควรรษ มีโครงการรัฐในหลายลักษณะมานาน ดูเหมือนว่ารัฐบาลในสมัยคังค้ำหลังไชร้ชวบบริษทรรมญูก็ยังคงกำหนดนโยบายที่ชาคูกยีนที่จจะรับไชร้ประชานอย่างแท้จริงและที่สำคัญชาคความเข้าใจปัญหอย่างแท้จริง

ผลของการเปลี่ยนแปลงทางชนชั้นชวนาที่เจ็บปวดและรวคร้าวมากที่สุด คือการเกิดสูทิตทางของการเป็นชวนาไร้ที่ดินทำกิน ชวนาประเภทนี้สามารถแบ่งไค้เป็น 2 ส่วนคือ ชวนาเช่า กับชวนารับจ้าง ในเชคภาคกลางไค้สำรวจพบว่ามีชวนาไร้ที่ดินทำกินมากที่สุด คือ

จังหวัดคอบุชยา มีถึง	76.49%
จังหวัดคนครนายก มีถึง	67.70%
จังหวัดคะเชิงเทรง มีถึง	63.64%
จังหวัดคองทอง มีถึง	49.92% ¹

¹ กจร. เอกสารเหตุการณ้ปัจจุบัน ป.6/2518/10 รัฐมนตรีหวิช กิ่งนประทุม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร เปิดเผยข้อมูล, ไทยรัฐ, 27 สิงหาคม 2518.

ในทัศนะของชาวนา พวกชาวนาเขาก็ยังเป็นชาวนา ยังมีนาทำ (แม้ไม่ใช่เจ้าของตนเอง) และยิ่งดีกว่า กล่าวคือ ที่พื้นฐานและความมั่นคง ในขณะที่ชาวนาไร้จ้าง ไม่มีแม่น้ำ ใ้รับการเรียกขานว่ากรรมกรไร้จ้าง แต่ประเภทหลังนี้ก็อยากเป็นชาวนา แต่เป็นชาวนาที่ไร้จ้างคนอื่น¹

เพื่อให้การศึกษามีลักษณะที่จะเข้าใจถึงการเกิดขึ้นของความแตกต่างทางชนชั้น จำเป็นจะต้องเสนอถึงรูปธรรมทางชนชั้นที่เกิดจากความแตกต่างเป็นพิเศษ การเกิดชาวนารวย ชาวนาจน ชาวนาเช่า และชาวนาไร้ที่กินทำกิน ต่างก็มีประวัติศาสตร์ของตนเอง แต่บรรดาชาวนาทั้งหมดที่กล่าวมา ชาวนาไร้ที่กินทำกินจะเป็นชนชั้นที่ต่ำต่อยกว่าชนชั้นอื่นที่กล่าวมา เพราะไม่มีแม่น้ำที่จะทำการผลิต ทำไม และอะไร ใ้กล่าวไว้แล้วในช่วงแรก การไม่มีแม่น้ำปัจจัยการผลิตนั้น โดยหลักการไม่แตกต่างจากชนชั้นกรรมกรอาชีพ (Proletariat) แต่เขาเหล่านั้นเป็นหรือไม่ หรือยังคงเป็นชาวนาอยู่

ชาวนาได้หาทางแก้ไขปัญหาของตนเองในเรื่องการขาดแคลนที่นาทำกินต่าง ๆ คือ หิงนาไปทำไร้ ชายนานที่มีขนาดน้อยนิกไน้ชนี้ ถ้าทำต่อไปก็จะมีแค่ซากหิน-หินดิน เอาที่กินที่ไม่เหมาะสมมาทำนา และสุดท้ายการมาทำงานรับจ้างทุกชนิดในภาคเกษตร ซึ่งก็เป็นการแก้ไขที่ชั่วคราวด้วยหังสิน และก็ไม่อาจจะไปแก้ไขที่วัดความสัมพันธ์ทางการผลิตได้ แต่จากการสำรวจการเปลี่ยนแปลงอาชีพชาวนาพบว่า 80% ยังไม่ต้องการเปลี่ยนแปลงอาชีพ เพราะมีความพอใจ หังนี้เพราะถ้าเปลี่ยนก็ไม่รู้จะทำอะไร เกษตรกรที่ต้องการเปลี่ยนนั้น เพียงแต่อยากจะไปประกอบอาชีพการเกษตรอื่น ๆ เท่านั้น และพบว่า

---

¹นายสมพงษ์ เทียงสุค, อายุ 40 ปี 267 หมู่ 9 ตำบลเขาสมอคอน อำเภอบางบัว จังหวัดลพบุรี, สัมภาษณ์. 13 ธันวาคม 2527.

นางลำไย และนายแดง หิศสม, 78 หมู่ 1 บ้านคานเก่า ตำบลแสนภูคา อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา, สัมภาษณ์. 26 พฤษภาคม 2527.

ในประเทศไทยมีแรงงานเกษตรถึง 83.1% ของแรงงานทั้งหมดและสภาพการใช้แรงงานยังไม่สม่ำเสมอ¹

ชาวนาไรที่กินทำกินตามความหมายกว้าง ๆ คือพวกที่เขานาทำ พวกนี้บางครั้งจะเรียกชาวนาเช่า แต่บางครั้งก็จะมารับจ้างทำงานอื่น ๆ ค้าย อีกพวกคือพวกที่ไม่ได้เขานาค้ายเหตุผลต่าง ๆ ก็มาเป็นชาวนารับจ้าง หรือเรียกตามภาษาวิชาการว่า แรงงานรับจ้างในภาคเกษตรกรรม ทั้ง 2 พวกนี้ในความหมายจากจุดยืนของชาวนาจะเสนอว่าชาวนาเช่านั้น ยังเป็นชาวนาอยู่เพราะมีนาทำ แม้ว่าจะไม่ใช่ของตนเองก็ตามที่² พวกหลังจะเหมาะสมกับคำว่าชาวนาไรที่กินทำกินมากกว่า เพราะไม่มีแม่น้ำ หุยนอน ชีวิตอยู่กับการรับจ้างอย่างเดียว³ ในที่นี้จะศึกษาตามความหมายหลัง

การเกิดขึ้นของชาวนาไรที่กินทำกินในสังคมไทยมีทิศทาง 2 ประการคือ จากชาวนาเอกระสูชาวนาไรที่กิน และชาวนาเช่าสูชาวนาไรที่กินในชาวนาเอกระมีผลกระทบ 2 ประการคือ การเกิดเพราะกระบวนการผลิตเพื่อขาย⁴ กับ การแบ่งทรัพย์สินมรดกที่กิน

¹รายงานการวิจัยเรื่อง ทัศนคติของเกษตรกรที่มีต่อวิธีการผลิตสมัยใหม่ จังหวัดภาคกลาง ประเทศไทย พ.ศ. 2515 (กรุงเทพฯ: กองวิจัยสังคมศาสตร์ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2516) หน้า 23.

²นายเจริญ สักกัจจวันท์, อายุ 50 ปี 278 หมู่ 9 ตำบลเขาสมอคอน อำเภอดำรง จังหวัดลพบุรี, สัมภาษณ์. 13 ธันวาคม 2527.

³นายหล่อ ศรีจันทร์, อายุ 62 ปี 116 หมู่ 1 ตำบลห้วยถนนเหนือ อำเภอน้ำทะโก จังหวัดนครสวรรค์, สัมภาษณ์.

⁴นายชั้น สัมฤทธิ์, อายุ 65 ปี 94 หมู่ 1 ตำบลแสนภูคา อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา, สัมภาษณ์. 27 พฤษภาคม 2527.

ภายในครอบครัว ซึ่งครอบครัวใดมีบุตรหลานมาก การแบ่งขอยที่กินก็ยิ่งมีมากขึ้น¹ ชาวนาไรที่กินทำกินจะดำรงชีวิตด้วยการขายแรงงาน โดยไม่จำเป็นว่าการจ้างแรงงานนี้จะมีให้ทำตลอดปี นั้นหมายความว่าความมั่นคงในชีวิตจึงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก ที่เรียกกันวงจรแห่งความทุกข์ยากก็เริ่มขึ้นขณะที่วงจรแห่งหนี้สินได้ยุติลง กล่าวคือ เมื่อชาวนาเหล่านี้ไม่มีนาเป็นหลักประกัน การเป็นหนี้หรือการกู้ยืมเงินจำนวนมากก็จะไม่เกิดวงจรชีวิตแบบคนมีนาก็เปลี่ยนไป เป็นไปสู่วงจรชีวิตแห่งความทุกข์ยากอย่างใหม่ก็เข้ามาแทนที่ นั่นคือ ชะตาชีวิตที่ถูกกำหนดโดยการจ้างแรงงานที่ไม่แน่นอน การพึ่งพิงผู้อื่นในเรื่องของการดำรงชีพมีผลทำให้ชาวนาเหล่านี้ไม่ต้องได้รับความอิสระอย่างเต็มที่

ชาวนาไรที่กินทำกินในภาคกลางในระยะการเริ่มทำนาในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าก็คือ พวกคนลาวอพยพมาทำนาในเขตรังสิต คนจีนรับจ้างทำนา และพวกหาสหนี้สินที่ไม่มีปัญญาพอจะลงทุนทำนา ซึ่งการเกิดขึ้นของชนชั้นนี้ยังไม่ได้เป็นปัญหาเพราะที่ดินยังมีอีกมากมายที่จะบุกเบิกถ้าต้องการ และการเพิ่มขึ้นของชาวนาประเภทนี้มาก ๆ เป็นเพียงผลพวงของความขัดแย้งระหว่าง การเช่ามากกว่าวิกฤตของการพัฒนาแบบทุนนิยม แต่ในปัจจุบันการเกิดขึ้นของชาวนาประเภทนี้ในหมู่บ้านมาก ๆ ย่อมเป็นดัชนีชี้ถึงการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ จากความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบเก่า ๆ คือ ชาวนา กับชาวนา มาสู่การแตกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจที่มีความมั่นคงน้อยลง การต่อสู้เพื่อความอยู่รอดในชีวิต ความมั่นคงในเรื่องของอาหารการกินมีน้อยลง กองทุนสำรองในครอบครัวมีจำและไม่มีเหลือเพื่อเผชิญวิกฤติในชีวิต และที่สำคัญที่สุดชนชั้นนี้มีชีวิตอยู่อย่างหมิ่นเหม่ ชีวิตของผู้คนในชนชั้นนี้จึงกลายเป็นการดำรงอยู่เพื่อแบ่งปันความทุกข์ยากแก่กัน ไม่มีทรัพย์สินสมบัติให้ลูกหลานนอกจากความยากจน²

¹ นายสมนึก หอมกระจำง, อายุ 38 ปี 10 หมู่ 7 ตำบลบางขาม อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, สัมภาษณ์.

² นายแดง ทิศสม, อายุ 75 ปี 78 หมู่ 1 บ้านค่านเก่า ตำบลแสนภูคาษ อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา, สัมภาษณ์.

ในทัศนะของชนชั้นชาวนาทั่ว ๆ ไปจะผูกติดอยู่กับที่นา¹ เมื่อชาวนาคนใดไม่มีนา ก็ยอมแสดงถึงการสูญเสียความมั่นคง ในสภาพที่ที่ดินมีจำนวนเท่าเดิม ปริมาณคนเพิ่มขึ้น และเกิดภาวะการกระจุกตัวการถือครองที่ดิน การถือครองที่ดินก็ไต่กลายเป็นสิ่งที่ถูกเอื้อค้ำขึ้น ไม่เพียงแต่การเพิ่มขึ้นของค่าเช่า จำนวนผู้เช่า แต่รวมไปถึงการเพิ่มขึ้นของแรงงานรับจ้างที่มากขึ้น

ในสังคมไทยความแตกต่างทางชนชั้นที่จะแบ่งแยกออกอย่างชัดเจนเป็น 2 ชั้น คือ ชนชั้นเจ้าที่ดินรายใหญ่ ๆ หรือนายทุนเจ้าที่ดิน กับชาวนาไรที่ดินทำกิน ซึ่งเป็นคู่ความขัดแย้งรุนแรงอย่างเช่นในประเทศรัสเซีย ในระยะศตวรรษที่ 20 กับในประเทศลาตินอเมริกาในสมัยอาณานิคม² จะไม่รุนแรงและอาจจะไม่เกิดก็ได้ กล่าวคือที่ดินที่เกิดการรวมศูนย์ในภาคชนบทได้ติดอยู่กับตระกูลใหญ่ ๆ เพียงไม่กี่ตระกูล เพียงแต่ใครก็ตามที่มีโอกาสผูกขาดการเป็นเจ้าหนี้ การค้าขายก็มักจะกลายเป็นเจ้าของที่ดิน ชาวนามักจะเรียกชนชั้นเจ้าที่ดินใหม่นี้ว่าเจ้าของนา³ และหรือ เจ้าเกณฑ์⁴ ขณะที่ชาวนาไรที่ดินทำกิน

---

¹นางจ่านงค์ ทองดี, อายุ 33 ปี 270 หมู่ 1 ตำบลห้วยถนน อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์, สัมภาษณ์.

²โปรดอ่านบทที่ 1 ใน วิทยานิพนธ์นี้

³นายเล็ก นักเพชร, อายุ 68 ปี 12 หมู่ 9 ตำบลบ้านชี อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, สัมภาษณ์.

⁴นายชั้น สัมฤทธิ์, อายุ 65 ปี 94 หมู่ 1 ตำบลแสนภูคา อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา

นายไพฑูรย์ ยศสมบัติ, อายุ 30 ปี 93 หมู่ 1 ตำบลห้วยถนน อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์, สัมภาษณ์.

นางจ่านงค์ ทองดี, อายุ 33 ปี 270 หมู่ 1 ตำบลห้วยถนน อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์, สัมภาษณ์. 13 เมษายน 2522.

มิใช่เป็นตัวเลขมหาศาลขณะนี้ ปริมาณของชนชั้นชาวนาชนาคย่อมยังคงครองความเป็นใหญ่ในภาคชนบทคือ ชนาคนาประมาณ 5 - 15 ไร่¹ ซึ่งชนชั้นชาวนานี้ก็มีอาชีพรับจ้างด้วย ดังนั้น การพิจารณาแรงงานรับจ้างในชนบทจะต้องพิจารณาคนประเภทนี้ด้วย เมื่อวิกฤติของความแตกต่างทางชนชั้นไม่รุนแรง ความสัมพันธ์ทางการผลิตที่เกิดขึ้นจึงเป็นไปภายใต้ข้อตกลงของราคาค่าแรงที่คู่เหมือนจะพอใจทั้ง 2 ฝ่าย แต่โดยส่วนใหญ่ชาวนาไรที่กินมักจะถูกเอาเปรียบโดยไม่รู้ตัว ภายใต้กรอบของคำว่า "เหมาะสมดีแล้ว"² และเพื่อความอยู่รอดของชีวิตก็ต้องยอม³ เพราะฉะนั้นจึงเป็นไปไต่ยากที่ชาวนาชนชั้นนี้จะสะสมขยับขยายฐานะขึ้นกลับไปอยู่ชนชั้นเดิมของตนเองได้ ในทางกลับกัน มันก็จะง่ายมากที่ชาวนาเอกระจะย้ายมาสู่ชาวนาไรที่กิน

ชีวิตของชาวนาที่ไม่มีที่ดินทำกินไม่เคยมีโอกาสปรากฏบนหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของประเทศชาติ และไม่เคยได้รับการกล่าวขานในการที่จะสร้างสรรว่าเป็นผู้สร้างผลผลิตเลี้ยงสังคม นอกเหนือจากคำขวัญหวานหวานว่าชาวนาคือกระดูกสันหลังของชาติ ถ้าจะมีที่ว่างในประวัติศาสตร์ก็เป็นเพียงการได้มีโอกาสเข้าไปเกี่ยวข้องกับส่วนอื่นที่หลายคนคิดว่าสัมพันธ์ด้วย ในอดีตชาวนาที่ก่อภัยเป็นเพียงเพราะการถูกขูดรีด ฉากสุดท้ายของเหตุการณ์คือ ความพ่ายแพ้และหมกมุ่นในประวัติศาสตร์ลง

เมื่อการค้ำขยายตัวมากขึ้นและความเหลื่อมล้ำฐานะในภาคชนบทมีมากขึ้น การว่าจ้างลูกจ้างซึ่งมักจะเป็นผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ และการว่าจ้างโดยใช้เงินก็มี

¹สำนักงานสถิติแห่งชาติ

²นายเชิด เนียมแพร, อายุ 62 ปี 271 หมู่ 1 ตำบลหัวถนน อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์, สัมภาษณ์. 1 พฤษภาคม 2527

³นายชิน พุ่งสุข, อายุ 31 ปี 273 หมู่ 1 ตำบลหัวถนน อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์, สัมภาษณ์. 2 พฤษภาคม 2527

มากขึ้น เมื่อชาวนาสามารถแก้ไขปัญหาแรงงานของตนด้วยวิธีการนี้ได้ สถานที่เก่าที่เคยมีอยู่ในชุมชนคือ การลงแขก ก็หมดไป

การจ้างงานนั้นแพร่หลายไปถึงการจ้างงานในหมู่บ้าน-ที่-น้อง ของตนเอง¹ อันเป็นสัญญาที่ชัดเจนถึงการจับความสัมพันธ์ทางชนชั้นในสังคมชาวนาสมัยใหม่ว่าเป็นความสัมพันธ์ทางชนชั้นที่เกิดขึ้นจากการฉ้อโกงแท้จริง การช่วยเหลือที่ไม่ต้องออกแรงหรือไม่เปลืองเวลามากมายหรือไม่เสียเงินของชาวนา ยังคงมีอยู่โดยเฉพาะชาวนาจนและชาวนาไร้ที่กินหากิน² แต่ถ้การช่วยเหลือที่ต้องใช้เวลา แรงงาน การจ้างงานก็มีบทบาทหน้าที่โดยมีอิทธิพลการจ้างงานตามต้องการ³ แต่ลักษณะนี้ชาวนาจะแยกออกจากงานสังคมอย่างชัดเจนและอย่างเข้าใจ เช่น งานบุญ งานบวช งานแต่งงาน งานศพ ฯ ขอเพียงให้มีกรบอกกล่าวกัน ชาวนาผู้รับรู้อะไรก็จะรีบไปช่วยงานทันที การช่วยนี้เป็นการช่วยทางแรงงาน เช่น จักโค๊ะ งานล้างจานชาม หรือถ้าเป็นเงินทองก็จะทำตามฐานะของแต่ละคน⁴ ซึ่งลักษณะที่กล่าวมามีมันได้กลายเป็นกฎเกณฑ์ของชุมชนที่มีลักษณะแนบมบังคับ

¹นางคารารักษ์ ทองกี, อายุ 45 ปี 9 หมู่ 9 ตำบลเขาสมอคอน อำเภอกำแพง จังหวัดลพบุรี, สัมภาษณ์. 17 ธันวาคม 2527.

²นายเล็ก หนักเพชร, อายุ 68 ปี 12 หมู่ 9 บ้านชี อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, สัมภาษณ์. 20 ธันวาคม 2527.

นายหลอ ศรีจันทร์, อายุ 62 ปี 116 หมู่ 1 ตำบลห้วยดถนน อำเภอน้ำตະโก จังหวัดนครสวรรค์

³นายเล็ก หนักเพชร, อายุ 68 ปี 12 หมู่ 9 บ้านชี อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, สัมภาษณ์. 19 ธันวาคม 2527.

⁴นายเฉย ปานพรหม, อายุ 54 ปี 145 หมู่ 1 ตำบลห้วยดถนน อำเภอน้ำตະโก จังหวัดนครสวรรค์, สัมภาษณ์. 3 พฤษภาคม 2527

ว่า ถ้าชาวนาคนใดได้รับเชิญแล้วไม่ไปหรือไม่บอกกล่าว ก็มักจะได้รับการต่อต้าน หรือ มีนชาจากสังคม กล่าวกันว่าเจ้าภาพไม่เรียกร่องเงินทอง เพียงหวังแต่การแสดงความจำเริญ¹ ดังนั้น งานสังคมจึงเปรียบเสมือนข้อบังคับให้ชาวนารวมตัวกันในสังคมไม่อยู่อย่างโดดเดี่ยว

ชาวนาไร้ที่ดินทำกินนี้ โดยส่วนใหญ่ไม่มีที่ดินมาแต่รุ่นปู่ย่า ตายาย หรือบางส่วน ในรุ่นปู่ยังคงมีนาอยู่ แต่inamaหมคในรุ่น พ่อ-แม่² การเข้ามาทำกินในหมู่บ้านในระยะ เริ่มต้นเกิดจากการบุกเบิกป่า จับจองที่นาเป็นส่วนใหญ่ ปริมาณของที่ดินจะใช้ความสามารถ เป็นเกณฑ์ นับแต่เริ่มการผลิตก็ไม่สามารถที่จะสะสมทุนได้อีก เนื่องจากต้นทุนในการผลิต สูง ราคาที่ขายได้ไม่คุ้มทุน เพื่อที่จะให้เกิดการผลิตอย่างต่อเนื่องก็จำต้องกู้ยืมเงินมาใช้ ดังนั้น ชาวนาเอกระจึงเริ่มเข้าสู่วัฏจักรแห่งการล้มละลาย เมื่อล่วงเข้าสู่ยุคปัจจุบันจึง ไม่มีที่ดินเหลือ ภัยธรรมชาติเป็นเงื่อนไขที่กำหนดไม่ได้อีกประการหนึ่งในการกระหน่ำซ้ำ ชาวนาให้กลายเป็นชาวนาไร้ที่ดินทำกิน

การเกษตรในประเทศส่วนใหญ่มีอาศัยธรรมชาติ เหตุที่ชาวนาต้องทิ้งดินฟ้า อากาศโดยเจตนาหน้าฝน เป็นผลมาจากการชลประทานยังไม่ทั่วถึงในปี พ.ศ. 2506 พบว่าแม้ว่าการชลประทานเจริญก้าวหน้ามาก แต่ยังไม่เพียงพอกับความต้องการ เนื้อที่ จำนวนมากยังอยู่นอกเขตชลประทาน³

¹ นายชั้น สัมฤทธิ์, อายุ 54 ปี 94 หมู่ 1 ตำบลแสนภูคาษ อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา, สัมภาษณ์. 27 พฤษภาคม 2527

² นางทองคำ กลัดงาม, อายุ 64 ปี 38 หมู่ 7 ตำบลเขาสมอคอน อำเภอบางบาล จังหวัดลพบุรี, สัมภาษณ์. 9 ธันวาคม 2527

³ อุทิศ นาคสวัสดิ์, "ความรู้เกี่ยวกับรายได้ ความเป็นอยู่ ทัศนคติของ ชาวนาไทย" จุลสารวิจัยทางสังคมศาสตร์ เล่ม 1 (กรุงเทพฯ: สำนักวิจัย 2506) หน้า 45.

ความเสียหายจำนวนมากเป็นช่วง ๆ ในระยะ 51 ปี

2460	เสียหาย	21.0	ล้านไร่	เนื่องจาก	น้ำท่วม
2462		43.4			ฝนแล้ง
2471		16.3			ฝนแล้ง
2479		31.7			ฝนแล้ง
2485		34.2			น้ำท่วม
2488		24.9			สงคราม
2497		18.6			ฝนแล้ง
2500		12.5			ฝนแล้ง

ที่มา: กระทรวงเศรษฐกิจ, 2501

ในความรู้สึกของชาวนารับจ้างแล้วยังคงคิดว่าตนเป็น "ชาวนา" แต่เป็นชาวนา "รับจ้าง"¹ ทั้ง ๆ ที่ไม่เคยมีนามาก่อน ทั้งนี้คงให้เหตุผลว่าก็เพราะชาวนานี้ขายแรงงานด้วยการทำนา² และทำงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับเกษตร การทำนาทำให้มีข้าวกิน³ นอกจากนั้นความไฝ่ฝันที่อยากจะมีนาเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา⁴ เมื่อชาวนาให้ความสำคัญกับ "ที่นา" ในการกำหนดความแตกต่างของชนชั้น ชาวนาไร่ที่กินทำกินประเภทชาวนารับจ้างจะค้อยกว่าชนชั้นอื่น ๆ ในหมู่บ้านในทุก ๆ ด้าน ปัจจัยการผลิตไม่มีแม้แต่แรงงาน ทรัพย์สินมีค่าก็ไม่มี ความเป็นอิสระก็น้อยกว่าชนชั้นอื่นเพราะการมีชีวิตรอด

¹นางลำไย ทิศสม, อายุ 75 ปี 78 หมู่ 1 บ้านคานเก่า ตำบลแสนภูคา อําเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา, สัมภาษณ์.

²เพ็งอําง

³นายหล่อ ศรีจันทร์, อายุ 62 ปี หมู่ 1 ตำบลห้วยถนน อําเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์, สัมภาษณ์.

⁴เพ็งอําง

อยู่ไต่ยอมหมายถึงการรับจ้างทำงานให้ชนชั้นอื่น จากลักษณะนี้นำมาสู่ความสัมพันธ์ทางการผลิตที่ไม่เสมอภาคในหมู่ชนวนาค่วยกัน มันมีโซ่การจ้างงานแบบทุนนิยมที่ทำงานตามโรงงานอุตสาหกรรม การจ้างงานเช่นนี้ต้องขึ้นอยู่กับฤดูกาลและปริมาณงาน คนงานคนหนึ่งสามารถทำการผลิตให้ทุกชนิดในวงจรการผลิตนับแต่ คำ หว่าน ไถ เกี่ยว จากความเป็นชนชั้นถูกกำหนดในเรื่องของงาน ระยะเวลา อัตราค่าจ้าง ทำให้เกิดภาวะต้องพึ่งพิง จนกลายมาสู่ความรู้สึกที่ชาวนารับจ้างนั้นสำนึกในบุญคุณ

ในกิจการเปลี่ยนแปลงอย่างกว้าง ๆ สำหรับชาวนารับจ้างอันเนื่องมาจากการเข้ามาของเทคโนโลยีสมัยใหม่จะพบว่า การลงแขก หมอไฟ การจ้างแรงงานเข้ามาแทนที่ สภาพการที่สามารถทำอะไรได้เอง และเงื่อนไขเวลาที่มีน้อยไม่สามารถไปช่วยคนอื่นได้ ประกอบกับมีแรงงานรับจ้างมากมายในหมู่บ้านทำให้ไม่เกิดการแลกเปลี่ยนแรงงาน เหมือนสิ่งอื่นใดเหตุผลที่สำคัญที่สุดที่ทำให้ต้องมีการจ้างงานมี 2 ข้อด้วยกัน คือ ชาวที่สุกรวงนั้นจะสุกพร้อม ๆ กัน¹ ถ้ามีการเก็บเกี่ยวข้าวข้าวจะป่นหรือแตก เม็ดไม่งาม และอีกเหตุผลหนึ่งคือ ราคาข้าวในแต่ละวันไม่มีความแน่นอน ถ้าเก็บเกี่ยวข้าวราคาข้าวอาจจะตกลงกว่าที่ควรจะเป็น² เมื่อเป็นเช่นนี้ชาวนาทุกคนจึงรีบเร่งเกี่ยวเกี่ยว

การจ้างแรงงานนี้ เครื่องมือทำการผลิตเป็นของชาวนารับจ้าง เช่น เกี่ยว จอบ เสียม มีด³ แต่มีบ่อยครั้งที่ชาวนาไรที่กินบางคนไม่มีเครื่องมือทางการผลิตไปทำงาน มีแต่แรงงาน⁴ นั่นก็หมายความว่า จะไม่มีการจ้างคนประเภทนี้ไปทำงาน ลักษณะนี้

¹ นายสงัด กิ่งไทย, อายุ 49 ปี 14 หมู่ 9 ตำบลเขาสมอคอน อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี, สัมภาษณ์. 19 ธันวาคม 2527

² เติ้งอ๋าง

³ นางคารารักษ์ ทองกี, 9 หมู่ 9 เขาสมอคอน อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี, สัมภาษณ์.

⁴ เติ้งอ๋าง

จะแตกต่างจากชนชั้นผู้ขายแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมที่มีแค่แรงงานอย่างเดียวก็สามารถทำการผลิตได้ ย้อนกลับมาสู่ชาวนารับจ้าง ผลตอบแทนของแรงงานคือ เงิน¹ หรือผลผลิตข้าว การเพิ่มขึ้นของบทบาทเงินทำให้การประเมินค่าแรงมีภาวะที่เป็นสินค้ามากขึ้น และมีความสัมพันธ์ทางการผลิตที่ไม่เสมอภาคคือ ฝ่ายเจ้าของเงินจะเอาเปรียบแรงงาน ชาวนาเกิดความแตกต่างกันในการหาเลี้ยงชีพ ความช่วยเหลือที่เกิดขึ้นระหว่างชนชั้นที่แตกต่างกันย่อมไม่เกิดขึ้น

ข้อที่น่าสังเกตว่าในเมื่อชาวนาไรที่ดินไม่มีที่ดินเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวเป็นหลักประกันความมั่นคงชีวิตแล้ว ทำไมจึงยังคงอยู่ในหมู่บ้าน ไม่อพยพโยกย้ายไปหาที่ทำกินใหม่นั้นเป็นเพราะ ประการแรก การรับจ้างในภาคเกษตรเป็นงาน (skill) ที่เขาดูแลที่สุดและคุ้นเคยมาแต่เกิด ประการที่สอง คือเขาไม่มีทุนที่จะไปทำมาหากินที่อื่น การมาทำงานในเมืองหลวงต้องไร้ทุนมาก และมีคำถามตามมาเสมอว่า เมื่อเข้ามาเมืองหลวงแล้วจะพักที่ไหน ทำงานอะไร² เงินจำนวน 25 บาท (ค่าแรงในชนบทต่อวัน) คงไม่พอใช้เมื่อนำมาใช้จ่ายในเมืองหลวง การเข้ามาเมืองหลวงก็ไม่อาจจะมาหั่งครอบครัวได้ คำถามต่าง ๆ ก็ตามมาว่าถ้าตนเอง (ฝ่ายชาย) จากครอบครัวมา ครอบครัวที่อยู่จะเอาอะไรใช้จ่าย³ แต่ถ้าย้ายมาหั่งครอบครัวก็จะถามต่อว่าจะหาเงินที่ไหนเลี้ยงดู ค่าครองชีพในเมืองแพงมาก⁴ ประการที่สาม ชาวนาจะต้องเปลี่ยนความชำนาญของตนเองใหม่

¹นางหล่อ ศรีจันทร์, 116 หน้า 1 ตำบลห้วยถนน อำเภอท่าม่วง จังหวัดลพบุรี, สัมภาษณ์.

²นายบุญเลิศ โตอยู่, 162 หน้า 9 ตำบลเขาสมอคอน อำเภอท่าม่วง จังหวัดลพบุรี

³เทิงอ้าง

⁴เทิงอ้าง

พร้อม ๆ กับการรู้สึกแปลกหน้าเมื่ออยู่ในเมือง¹ ประการที่สี่ การหันไปหาอาชีพเป็น
 ชาวไร่ มีใช้ค่าตอบแทนที่จ่ายค่าสำหรับชนชั้นนี้ เนื่องจากการทำไร่ต้องใช้เงินทุนมาก²
 ที่กินถูกจับจองหมดเหลือแต่เขตป่าสงวน เมื่อทางออกทุกทางมีแต่ทางค้ำชนชั้นนี้จึงยังคง
 อยู่ในชุมชนเพื่อชีวิตรอกเท่านั้น

ชาวนาชนชั้นนี้พร้อมที่จะจากท้องถิ่นของตนถ้าเขามีทุนรอนมากพอและมีช่องทาง
 โอกาสที่³ แล้วทำไมชนชั้นนี้ยังคงมีชีวิตอยู่ได้ นอกจากเหตุผลที่กล่าวมา สภาพทาง
 ธรรมชาติที่อยู่รอบตัวเอื้ออำนวยให้เขาสามารถดำรงชีพอยู่ได้ การหาปลา หาถักในท้องทุ่ง
 ยังคงพอมี⁴ นอกจากนั้นหมู่บ้านหรือบ้านเกิดก็ยังคงพอมีความสำคัญในลักษณะนามธรรม
 อยู่บ้าง มันเป็นสถานที่รวมแลกเปลี่ยนทุก ๆ อย่างและเป็นที่กำลังชีวิต เชื่อมต่อความ
 สัมพันธ์ของชีวิต⁵ ควบคู่เหตุผลที่กล่าวมาจึงเปรียบเสมือนเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว การรับจ้าง
 ของชาวนาไรที่กินสะท้อนให้เห็นถึงการดำรงอยู่เพื่อชีวิตรอก การดำรงอยู่ในลักษณะที่พอ
 ยังชีพสะท้อนให้เห็นถึงแบบแผนการมีชีวิตไปวัน ๆ เท่านั้น จนบางครั้งเหมือนกับการอยู่เพื่อ
 รอวันตาย⁶

---

¹ นายบุญเลิศ โตอยู่ 162 หมู่ 9 ตำบลเขาสมอคอน อําเภอนาทอง จังหวัด
 ลพบุรี, สัมภาษณ์.

² เพิ่งอ้าง

³ นายชั้น สัมภาษณ์, 94 หมู่ 1 ตำบลแสนภูคา อําเภอบ้านโพธิ์ จังหวัด
 ฉะเชิงเทรา, สัมภาษณ์.

⁴ เพิ่งอ้าง.

เมื่อชาวนาไรที่กินไม่สามารถดำรงชีวิตได้อย่างอิสระต้องพึ่งพิงการจ้างงาน จากชนชั้นอื่นทำให้ความสัมพันธ์ทางการผลิตที่เกิดขึ้นไม่เท่าเทียม ซึ่งลักษณะนี้นำมาสู่ความสัมพันธ์ทางความรู้สึกที่เรียกว่า ระบบอุปถัมภ์ ความสัมพันธ์นี้เกี่ยวข้องกับและตอบสนองความต้องการของผู้อุปถัมภ์และผู้ถูกอุปถัมภ์ กล่าวคือ ผู้ถูกอุปถัมภ์หรือชาวนาไรที่กิน ควรจะต้องจงรักภักดีต่อชาวนาชนชั้นอื่นหรือผู้อุปถัมภ์ เป็นเครื่องผูกมัดชาวนาไรที่กิน ความชอบธรรมหรืออีกนัยหนึ่งมันเป็นกฎเกณฑ์ที่ผู้ใดเปรียบกว่าเป็นผู้ตั้งขึ้น โดยสิทธิขั้นพื้นฐานที่ชาวนากระทำต่อชาวนาที่จ้างในฐานะผู้มีเงินว่าจ้าง

ในอีกทิว ชาวนามีความสัมพันธ์ที่เรียกว่าอุปถัมภ์กับเจ้าที่กิน โดยส่วนใหญ่ในฐานะคนเช่านา และเจ้าที่กินเป็นบุคคลที่สำคัญในการให้ปัจจัยที่สำคัญต่อการทำนา เช่น ควาย พันธุ์พืช และน้ำ ในบางครั้งอาจจะเป็นกลุ่มเดียวกันกับคนที่คั่งส่วนเกินผ่านสิ่งที่เรียกว่าภาษีอากร ในปัจจุบันชาวนามีเพียงแต่สัมพันธ์กับเจ้าที่กินเท่านั้น แต่ต้องสัมพันธ์กับชาวนาชนชั้นอื่น ๆ ด้วย ใต้เกิดการแตกกระจายความสัมพันธ์นี้ออกไปเพียงเพราะตนเองไม่มีนา และต้องฝากชีวิตไว้กับการจ้างงาน

แม้ว่าเป้าหมายหรือแรงผลักดันของผู้อุปถัมภ์จะไม่ใช่เรื่องของการประะทะอย่างเต็มที่ก็ตาม การวิเคราะห์ระบบนี้อย่างเข้าใจก็เพื่อชี้ชัดถึงความกึกเพื่อการยังชีพ และความชอบธรรม ความสัมพันธ์ทางความรู้สึกนี้มีได้หยุดยั้งอยู่กับชนชั้นชาวนาค่ายกันเท่านั้น แต่มันได้ขยายตัวไปสู่การสร้างความสัมพันธ์กับนายทุนในหมู่บ้าน เจ้าที่กินรายใหม่ ซึ่งในระยะหลังมันได้ขยายตัวไปสู่สิ่งที่เราเรียกว่า ผู้อุปถัมภ์ 1 คน สามารถสร้างความสัมพันธ์ชนิดนี้กับผู้ถูกอุปถัมภ์หลาย ๆ คน

ในความเป็นจริง เจ้าที่กินก็ชอบที่จะมีความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนนี้ เพราะเขาสามารถผูกขาดตำแหน่งและผู้รับจ้างก็ต้องพึ่งพิงเขา และถ้าบางครั้งชาวนาเช่าและชาวนารับจ้างไม่มีเงินพอที่จะเลี้ยงดูตัวเอง ชาวนาเหล่านี้ก็จะไปพบเจ้าของนาหรือเจ้าของเงินเพื่อขอ

กู้ยืมเงิน¹ ในทางกลับกัน ชาวนาเช่าหรือชาวนารับจ้างเหล่านี้ก็ยอม และชอบที่จะมีความสัมพันธ์กับเจ้าของนา เจ้าของเงิน เช่นนี้เหมือนกัน²

ในตัวของเจ้าของเงิน (จะเป็นชาวนาชนชั้นโคกก็ได้) ก็พร้อมที่จะ "ยื่นโยน"³ เงินจำนวนน้อยนิดที่หักดอกเบี้ยแล้วให้กับชาวนารับจ้างยืม เพื่อหวังว่าเมื่อเวลาไถงานแรงงานรับจ้างรายนี้พร้อมจะมาทำงานให้ตนอย่างดี อัตราการจ้างเกี่ยวไร่ละ 120 บาท⁴ แต่ถ้าชาวนารับจ้าง "ตกเงิน" ไปก่อนจะได้รับเงินเพียง 100 บาท⁵ ในช่วงที่มีงานมาก ๆ แต่แรงงานมีน้อย อัตราค่าจ้างแรงงานจะเขยิบขึ้นมาถึง 150 บาท⁶ ชาวนารับจ้างคนที่เป็นหนี้ก็ต้องมาทำงานคืนในอัตราเต็มจำนวนงาน 1 ไร่ ไม่ว่าในเวลานั้นค่าแรงจะสูงเท่าไรก็ตาม จากเงื่อนไขนี้เจ้าของเงินย่อมได้เปรียบและตีความสบายใจที่ว่าแรงงานที่จะมาทำให้คนนั้นหาได้แน่นอน ดังนั้น เจ้าของเงินที่มีเงินมาก ๆ จึงพร้อมที่จะยื่นโยนให้กับชาวนารับจ้างหลาย ๆ คนในเวลาเดียวกัน⁷ แต่บางครั้งก็จะเป็นการเสี่ยง ถ้าชาวนารับจ้างคนที่รับเงินไปและผิดพลาดไม่ยอมมาทำงานให้หนี้⁸ ถ้าเป็นเช่นนี้

¹นางไหล สุกฉวา, อายุ 60 ปี 168 หมู่ 1 ตำบลหัวถนน อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์, สัมภาษณ์.

²เฟื่องอ้าง

³นายเหรียญ ปาลวัฒน์, 191 หมู่ 9 ตำบลเขาสมอคอน อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี, สัมภาษณ์.

⁴เฟื่องอ้าง

⁵นายสวิก กิ่งไทย, สัมภาษณ์.

⁶เฟื่องอ้าง

⁷นายเหรียญ ปาลวัฒน์, สัมภาษณ์.

⁸เฟื่องอ้าง

ชาวนารับจ้างคนนั้นก็เท่ากับฆ่าตนเองตายทางอ้อม เพราะเขาจะหมดความไว้วางใจและหมดแหล่งพึ่งพิงทางการเงิน มีผลให้คนอื่น ๆ ในหมู่บ้านไม่ไว้วางใจ ซึ่งก็กลายเป็นกฎเกณฑ์ของชุมชนไปโดยปริยาย

สิ่งหนึ่งที่เราไม่ควรปฏิเสธในการศึกษาเรื่องชาวนานั้นคือการดูที่ตัวปัจเจกบุคคลและอำนาจในการตัดสินใจ และการขยายแนวคิดของบทบาทหมู่บ้านในชีวิตเศรษฐกิจชาวนาคือดูในลักษณะที่เป็นปฏิสัมพันธ์กันกล่าวคือ ท่อการกระทำหนึ่งชาวนาทำเพื่อตัวเองหรือเพื่อหมู่บ้าน อำนาจรัฐ กฎหมาย ระเบียบ สาธารณูปโภค สิทธิในทรัพย์สิน หักหมกคือเส้นชีวิตในชนบท ในขณะที่เกี่ยวข้องกับหลักประกันความมั่นคงก็เป็นไปอย่างมีขีดจำกัด การขยายตัวของระบบตลาดก็จะเป็ประโยชน์ต่อชาวนาไรที่กินพำกิน ก็ตรงที่ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดในการบีบบังคับเขาต่อเรื่องที่ดิน เขาสามารถหางานอื่นหาได้มากกว่าการมานั่งจมอยู่กับความอดอยากในที่กิน ชีวิตของชาวนาขึ้นอยู่กับที่ดิน การสูญเสียที่ดินมีความหมายไม่เพียงแต่แคคิดไม่มีเท่านั้น แต่จะถูกจัดให้เป็นคนชั้น 2 เพราะเป็นที่แน่ชัดว่าสังคมชาวนาไทยถูกจัดตั้งโดยไรที่กินเป็นเกณฑ์และความมีสิทธิในที่กิน เมื่อชาวนาคนใดไม่มีที่ดิน สิทธิในศูนย์กลางของชุมชนก็เกือบหมดค่าลง ยิ่งกว่านั้นยังถูกขูดจากชาวนาชนชั้นอื่น ๆ ทั่ว¹

ความสัมพันธ์ที่เรียกว่าอุปถัมภ์ มิได้เพิ่งเกิดขึ้นเมื่อมีความแตกต่างในชนชั้นชาวนา แต่มีรากฐานมาจากสังคมระบบไพร่ ที่ไพร่พยายามแสวงหาความมั่นคงกับขุนนาย เมื่อระบบขุนนายยกเลิกไป ความสัมพันธ์ชนิดนี้หายยกเลิกไปไม่ ได้พัฒนาไปสู่การเอารัดเอาเปรียบโดยไม่รู้ตัว นั่นคือมันเกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าที่ดินกับชาวนาเขาและพัฒนาสู่ชาวนากับชาวนา ชาวนากับนายทุน ซึ่งมีความแตกต่างทางชนชั้นชาวนามากเท่าไร ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ซึ่งดำรงอยู่อย่างหนาแน่น เช่น ชาวนารับจ้างจะเกรงใจ

---

¹ นายชั้น สัมฤทธิ์, สัมภาษณ์.

และทิ้งทิ้งเจ้าของนารายใหญ่ ๆ หรือนายทุนในท้องถิ่น มากกว่าจะเกรงใจชาวนาระดับ
กลางต่ำ²

ความสัมพันธ์นี้ได้เปลี่ยนไปจากพื้นฐานที่ขึ้นอยู่กับศาสนา สังคม วัฒนธรรม และ
เศรษฐกิจ มาสู่ความสัมพันธ์ที่มีพื้นฐานทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะ และการแบ่งชนชั้นโดย
ปัจจัยทางเศรษฐกิจโดยฐานะ มุอานาย ก็คือเจ้าของนา เจ้าของเงิน ในอีกทางหนึ่ง ไพร่
ก็คือชาวนารับจ้าง ชาวนาเช่า โดยปฏิเสธไม่ได้ เป็นธรรมชาติอยู่เองที่ความสัมพันธ์
ระหว่างผู้อุปถัมภ์กับผู้ถูกอุปถัมภ์เป็นไปในลักษณะของความขัดแย้งที่เป็นเอกภาพ กุญแจเดียว
เชือก ความช่วยเหลือที่ผู้อุปถัมภ์ให้กับหมู่บ้านไม่ว่าจะเป็นงานศาสนา การกุศล เรื่อง
ทั่ว ๆ ไป และเรื่องเงิน ย่อมนำมาสู่การสร้างเสริมให้ผู้อุปถัมภ์มีฐานะที่เข้มแข็งโดย
อัตโนมัติ ความผูกพันทางเศรษฐกิจที่ใหญ่เงินโดยไม่ต้องทำสัญญาและหลักประกัน ประกอบ
กับความ "เอื้อเฟื้อ" ที่ผู้อุปถัมภ์ให้กับผู้ถูกอุปถัมภ์ ยิ่งทำให้ชาวนารับจ้างมีความจงรักภักดี
สูงมากขึ้น และประเด็นที่สำคัญที่มีผลตามมาคือ บรรดาชาวนารับจ้างก็ค่อย ๆ สูญเสีย
อิสระภาพไป และมีผลต่อการสูญเสียการแลกเปลี่ยนที่เสมอภาค การดำรงช่องว่างทางชนชั้น
การแข่งขันในการหาเช่าที่ดินทางเศรษฐกิจทำให้ผู้อุปถัมภ์มีอำนาจมากขึ้นเป็นเงา

นายทุนเงินกู้ก็คือผู้อุปถัมภ์คนใหม่ในสังคมชาวนาปัจจุบัน การผ่อนผันการชำระ
หนี้สิน การให้ยอกเงินกู้เพิ่มขึ้น การให้นำของกินของใช้มาใช้ก่อน แคนายทุนเงินกู้สามารถ
เรียกร้องและไต่รับการใช้แรงงานโดยไม่ต้องจ่ายค่าแรง ได้รับความจงรักภักดี เป็นผู้
ผูกขาด และในบางครั้งไต่รับการสนับสนุนในการชิงชัยในชนบท ในบางครั้งนายทุนเงินกู้
เหล่านี้ก็พร้อมที่จะปล่อยเงินกู้แก่ชาวนาไรที่ดินเพราะคาดหวังว่าชาวนาเหล่านี้จะจงรักภักดี

¹ นายชั้น สัมฤทธิ์, สัมภาษณ์.

² เฝิงอ้าง

อยู่ในหมู่บ้าน เพื่อใช้แรงงานคืนในลักษณะค่าแรงถูก ๆ¹ และที่สำคัญชนชั้นชาวนารับจ้างนี้ไม่มีหนทางต่อสู้ ความสัมพันธ์เช่นนี้ยิ่งผลักดันให้บรรดาชาวนาชนชั้นนี้ตกต่ำลงไปอีก จึงไม่เป็นที่น่าสงสัยว่าวันความสัมพันธ์ชนิดนี้ยิ่งกลับยืนยาว และกลับทำให้ชนชั้นนี้ห่างไกลจากความมั่นคง มีชีวิตที่วุ่นวายใจ และหมกหมองในที่สุด

จากที่กล่าวมาโดยตัวของชาวนาไรที่คืนแล้วกลับยิ่งทำให้ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์กระชับแน่นและมั่นคง เพื่อค้ำไว้ซึ่งการจ้างงาน² และการเลี้ยงชีพเพียงแต่พอมีพอกินไปตลอดชีวิต³ ไม่มีทางที่จะสะสมทุนซึ่งเมื่อพิจารณาให้ถ่องแท้มันเป็นการกินสวนทางกับการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมกล่าวคือ ในบางส่วนเกิดการสะสมทุนมากมาย อีกส่วนกำลังเดินกลับสู่การหาเลี้ยงชีพแบบพอยังชีพ เพราะการแลกเปลี่ยนกันนั้นเป็นการแลกเปลี่ยนโดยผ่านอัตราแรงงาน

ความสัมพันธ์ทางชนชั้นที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่สลัซซ์ชอน ทั้งนี้การต่อรองทางเศรษฐกิจมีลักษณะไม่เท่าเทียมกัน ดังนั้น ชาวนาไรที่คืนจึงต้องยอมในทุกคราว เมื่อที่คืนไม่มีสิ่งที่จะเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งให้ชนชั้นนี้ยังคงอยู่ในหมู่บ้านได้ เปลี่ยนจากลักษณะนามธรรมสู่รูปธรรม นั่นคือ การไม่มีเงินทุนรอนไปหาอย่างอื่น ซึ่งได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นของบทนี้ที่เรียกว่าชัซชอนก็เพราะในบางครั้งคนที่เป็นายจ้างคือ ญาติ พี่น้อง พ่อแม่ และความสัมพันธ์ดังกล่าวเกิดขึ้นภายใต้ความรู้สึก หัตสนะที่เห็นว่ามันเป็นการช่วยเหลือกันมากกว่าการเอาเปรียบ⁴

¹นางเมือง จันดี, อายุ 33 ปี 182 หมู่ 1 ตำบลหัวถนน อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์, สัมภาษณ์.

²นายเหรียญ ปลายัดน์, สัมภาษณ์.

³นายชั้น สัมฤทธิ์, สัมภาษณ์.

⁴เฟิ่งอ้าง

ในสภาวะที่ที่กินหลุดลอยไป ชาวนาไรที่กินก็ยังคงมีทัศนคติว่าเป็นชาวนาแต่
รับจ้าง และมีใจหลุดออกจากชุมชน การสมาคมกับชนชั้นอื่นในสังคมก็ยังคงมีอยู่¹ แต่การ
เข้าร่วมในกิจกรรมสังคมและส่วนรวมก็น้อยลงเพราะฐานะทางการเงินไม่อำนวย² ใน
หมู่ชาวนาไรที่กินด้วยกันจะมีลักษณะปฏิสัมพันธ์กันกล่าวคือ รักใคร่และช่วยเหลือกันเท่าที่
ตนเองจะไม่เสียผลประโยชน์³ มีงานที่ไหนก็จะบอกต่อ ๆ กัน หรือชักชวนกันไปทำงาน
แต่บางครั้งก็แก่งแย่งงานกันเพราะทุกคนก็ต้องเอาชีวิตรอด⁴ ยิ่งฤดูไถมีงานน้อย ๆ ภาวะ
การแก่งแย่งก็จะสูง และแต่ละคนก็ยิ่งกระชับความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์กับเจ้าของเงินให้
แน่นแฟ้นมากขึ้นเพื่อว่าตนจะได้มั่นคงกว่า จนบางครั้งสิ่งที่จะทำให้ชนชั้นนี้เกิดความมั่นคง
ในชีวิตคือ ระบบอุปถัมภ์นั่นเอง

ข้อที่น่าสนใจประการหนึ่งคือ เรื่องความสัมพันธ์ทางการผลิตในหมู่บ้านที่เกิดขึ้น
ในระหว่างชาวนาที่แตกต่างกัน และระหว่างชาวนากับชนชั้นอื่น ๆ จะพบว่าความขัดแย้งที่
เกิดขึ้นมิใช่เป็นความขัดแย้งที่รุนแรงที่ชนชั้นหนึ่งต่อสู้กับอีกชนชั้นหนึ่ง ทั้งนี้เพราะมีการก
ทับความรู้สึกนี้ด้วยระบบอุปถัมภ์ สามารถทำให้ความขัดแย้งเบี่ยงเบนไปสู่ประเด็นระหว่าง
หมู่บ้านกับรัฐ หมู่บ้านกับนายทุน⁵ กล่าวคือ รัฐไม่ได้ช่วยเหลือเต็มที่ นายทุนเอาเปรียบซื้อ
ข้าวเปลือกกราคาต่ำ นอกจากนั้นการหลุดลอยที่กินได้เกิดขึ้นในแต่ละคน แต่ละคนย่อมเป็น

¹ นายหล่อ ศรีจันทร์, สัมภาษณ์.

² เฝิงอ้าง

³ นายเล็ก หนักเพชร, สัมภาษณ์.

⁴ นางตุ้ กลัดงาม, อายุ 58 ปี 38 หมู่ 7 ตำบลเขาสมบคอน อำเภอท่าม่วง
จังหวัดนครสวรรค์

⁵ เฝิงอ้าง

เจ้าของปัจจัยการผลิตเอง จึงเท่ากับเป็นการ เน้นลักษณะปัจเจกชนมากยิ่งขึ้นในการต่อสู้กับปัญหา แต่ละคนที่สังกัดในชนชั้นก็จะเผชิญความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ที่มีรายละเอียดออกไป สิ่งที่เราเรียกว่าบุญคุณจะปรากฏมากหรือน้อยในแต่ละคนแต่ละปัญหา ถ้าจะมีการพัฒนา ปรึกษาหารือก็จะเป็นไปตามชนชั้นของคน เช่น ชาวนาที่มีนาก็จะปรึกษาคคนที่มีนา¹ ชาวนา เขาก็จะปรึกษาวานาเช่า² ทั้งนี้เพราะต่างก็อาจจะมีรูปธรรมที่ใกล้เคียงกัน แต่ตั้งอยู่บน พื้นฐานที่ว่าปัญหานั้นไม่ใช่เรื่องส่วนตัวจนเกินไป³ ไม่ใช่เรื่องที่จะทำให้คนอื่นรู้ฐานะของ ตนเอง⁴ ก็เช่นกัน อัตราค่าจ้างแม้ว่าจะเป็นไปได้ในราคาเดียวกันทั่วทั้งหมด แต่เมื่อชาวนา รับจ้างคนใดเป็นหนี้สินก็เป็นเรื่องราวของปัจเจกบุคคลทั้งสิ้น⁵ ไม่เกี่ยวกับคนอื่น การเลิก จ้างงานก็เป็นเรื่องของบุคคล รูปแบบการทำงานก็เป็นไปในลักษณะต่างคนต่างทำสมบูรณ์ ในตัวเอง ในดินนาเดียวกันเจ้าของนาจะแบ่งเขตนาเป็น ไร่ ๆ ชาวนารับจ้างก็จะทำ งานในพื้นที่ของตนไม่เกี่ยวกับ ดังนั้น ความคิดการต่อสู้ในลักษณะรวมหมู่จึงไม่เกิดขึ้น

การเปลี่ยนแปลงในวิธีการผลิตมีผลต่อการจ้างงานของแรงงานรับจ้างถาวรคือ ในระยะก่อน 2510 ปริมาณของชาวนารับจ้างยังไม่มากมายเท่าปัจจุบัน การใช้สัตว์ไถนา ยังมีปรากฏมากมายและมีการทำนาคามากกว่านาหว่าน ระยะของการใช้แรงงานก็ไม่

¹นางสุก กลัดงาม, อายุ 49 ปี 38 หมู่ 7 ตำบลเขาสมอคอน อำเภอท่าม่วง จังหวัดสมุทร, สัมภาษณ์.

²นางสายหยุด มากอน อายุ 33 ปี 240/1 หมู่ 1 ตำบลหัวถนน อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์, สัมภาษณ์.

³นายหล่อ ศรีจันทร์, สัมภาษณ์.

⁴เพ็งอ้าง

⁵นายไพฑูรย์ ยศสมบัติ, อายุ 30 ปี 93 หมู่ 1 ตำบลหัวถนน อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์, สัมภาษณ์.

ตรงกัน ชาวไร่รับจ้างคนหนึ่งสามารถไปรับจ้างค่านาในนาอื่นได้เมื่อตนเองเสร็จจากการ
 คำนานี้แล้ว¹ แต่เมื่อเริ่มมีการใช้เครื่องจักรทำงานนับแต่ไถ-พรวน-กลบ ทำให้ตัดขั้นตอน
 การจ้างคนตอนนี้ไปได้ จะเหลืออยู่ในช่วงของการเกี่ยวเท่านั้น ชาวไร่ที่ชาวไร่ปลูกนี้
 เมื่อชาวไร่สุกรวงก็จะสุกรวงเกี่ยวพร้อม ๆ กันในเกือบทุก ๆ นา คังนั้น ปริมาณการจ้าง
 แรงงานก็มีสูงควย ในระยะเวลาเดียวกัน เพราะฉะนั้นชาวไร่คนหนึ่งก็อาจจะรับจ้าง
 เจ้าของนาได้เพียงไม่กี่รายเพราะงานหมด² เมื่องานหมดก็คอยหางานอื่นทำเช่น ทำไร่
 ปลูกหญ้า และอื่น ๆ³

การเกิดขึ้นของการจ้างงานตลอดเวลาของการทำการผลิตอีกลักษณะหนึ่งเกิด
 จากเจ้าของนาไม่ยอมให้มีการเช่านา⁴ ทั้งนี้เพราะเจ้าของนาไม่ยอมปฏิบัติตามกฎหมาย
 ปฏิรูป กล่าวคือ ลูกนาที่เข้าไปเช่านาจะอ้างกฎหมายการเช่าถือสิทธิ์ทำนา 6 ปี เพราะ
 ฉะนั้นเมื่อเจ้าของนาต้องการขึ้นค่าเช่าและลูกนาไม่ยอมโดยอ้างสิทธิตามกฎหมาย คังนั้น
 เจ้าของนาจึงไม่ยอมให้เช่านาของคนให้คนอื่นเช่า⁵ นอกจากนั้น ยังมีเหตุผลอื่นที่เจ้าของ
 นาปฏิเสธการเช่านาไปให้คนอื่นเช่า คือการจ้างแรงงานมาทำนาในนาของตนจะได้กำไร
 สูงกว่าการเก็บค่าเช่านา⁶ เพราะฉะนั้นจะมีชาวไร่รับจ้างกลุ่มหนึ่งมีงานทำตลอดฤดูกาล
 ทำการผลิต

¹ นายไพฑูรย์ ยศสมบัติ, อายุ 30 ปี 93 หมู่ 1 ตำบลหัวถนน อำเภอท่าตะโก
 จังหวัดนครสวรรค์, สัมภาษณ์.

² เติ้งอ่าง

³ เติ้งอ่าง

⁴ นายเหรียญ ปาลวัฒน์, สัมภาษณ์.

⁵ เติ้งอ่าง

⁶ เติ้งอ่าง

ภายใต้สภาพการทำงานที่หนักเช่นนี้ การจ้างงานจึงมีบทบาททุกส่วน มีข้อน่า
สังเกตว่าบทบาทของทุนนิยมที่เข้าแทรกแซงมีมากในช่วงของการเกี่ยว อย่างที่กล่าวไว้
แล้วว่า เมื่อข้าวที่ปลูกสุกพร้อมกันก็ต้องรีบเกี่ยวมิเช่นนั้นข้าวจะป่น ราคาข้าวก็จะตก
ไม่แน่นอน ปริมาณความต้องการแรงงานก็จะมีมากในช่วงนี้อัตราค่าแรงก็จะสูง แต่มีข้อ
น่าสังเกตว่าค่าแรงที่สูงขึ้นนั้นมิได้เกิดจากการเรียกร้องของชาวนารับจ้าง แต่เป็นเพราะ
เจ้าของงานเป็นฝ่ายเสนอ¹ ชาวนารับจ้างก็ยังคงเป็นฝ่ายถูกกำหนดแค่ว่าค่าแรงของ
ตนเอง โดยปกติค่าแรงงานเกี่ยวจะตกไร่ละ 100 - 120 บาท² ในช่วงที่มีงานมาก ๆ
เจ้าของงานจะเพิ่มให้สูงสุด 150 บาท/ไร่³ ลักษณะนี้จะเป็นศักดิ์หน้ากันของเจ้าของงาน
โดยที่ชาวนารับจ้างไม่มีส่วนในการต่อสู้เรียกร้องราคาเลย ราคาที่ว่าจ้างนั้นจะไม่มีรายได้
ให้สูงเกิน 150 บาท จากเงื่อนไขเช่นนี้ก็นำมาสู่ความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนตามมาว่าเจ้าของ
งานที่มีเงินมาก ๆ จึงมักชอบ "ยื่นโยน" เงินให้กับลูกจ้างจำนวนมากในอัตราค่า เพราะ
เมื่อถึงเวลาทำงานเจ้าของเงินก็สามารถเรียกลูกจ้างเหล่านี้มาทำงานไต่พื้นที่ในอัตราที่
ต่ำกว่าคนอื่น และลูกจ้างก็ไม่อาจปฏิเสธบุญคุณที่ยื่นโยนได้

การให้ความสำคัญกับระบบเงินตราทำให้การจ้างงานใช้เงินเป็นค่าตอบแทน
ขณะเดียวกันชาวนารับจ้างก็ยินดีที่จะรับเงินเพราะสามารถแปรเปลี่ยนไป เป็นอย่างอื่นได้
ตามที่ตนต้องการ⁴ แต่ถ้าจะรับเป็นพืชผลก็ขอเป็นข้าวจะไต่เก็บไว้กินตลอดไปโดยไม่ต้อง
ซื้อ⁵ จากลักษณะการจ้างงานในชนบทนี้ชาวนารับจ้างก็คิดว่ามันเป็นเรื่องงานกว่า

¹ นายสวิต กิ่งไทย, อายุ 49 ปี 14 หมู่ 9 ตำบลสมอคอน อำเภอท่าม่วง
จังหวัดกาญจนบุรี, สัมภาษณ์.

² เพิ่งอ้าง

³ เพิ่งอ้าง

⁴ เพิ่งอ้าง

⁵ เพิ่งอ้าง

ชาวานา¹ ไม่ต้องคิดและกังวลใจมากกว่าปีที่ผลผลิตจะไค้หรือไม่ จะขายไค้ราคาหรือไม่ แต่เมื่อพิจารณาให้ลึกซึ้งจะพบว่าชาวานารับจ้างที่ไร้ซึ่งที่นาจะต้องทิ้งทิ้งชนชั้นอื่นตลอดเวลา เมื่อซักถามให้ลึกซึ้งถึงความรู้สึกก็จะตอบเป็นคำตอบเดียวกันว่าเป็นชาวานาคือว่า ความสัมพันธ์ส่วนอื่นจะซับซ้อนอย่างไรนั้นเป็นอีกประเด็นหนึ่ง แต่ในชาวานาไร้ที่กินกับชนชั้นอื่น และระบบภายนอกมันเป็นแบบง่าย ๆ ที่ว่ามีงานที่ไทนก็ไปขายแรงงานที่นั่น ผลผลิตจะขายไค้ใครไม่รู้ ไค้ราคาตามที่มีหรือไม่ไม่สำคัญ ขอไค้ไค้แต่ค่าแรง

การชุกครึคแรงงานที่เกิดขึ้นมีอัตราสูงกว่าที่พบในโรงงานอุตสาหกรรม ผู้ที่ชุกครึคแรงงานมีไชนายทุนแต่เป็นชาวานาคู่กัน เป็นญาติ พี่น้อง แรงงานขั้นต่ำในภาคอุตสาหกรรมคือ 65 บาท/วัน แต่ในการจ้างงานในการทำนา ค่าแรงต่อไร้ 100 บาท ชาวานารับจ้างที่มีร่างกายสมบูรณ์เต็มที่ ทนแดดจ้ค ๆ ไค้ตลอดเวลาสามารถทำงานไค้ 3 งาน (4 งานเป็น 1 ไร้) แต่จะมีปริมาณน้อยมาก แต่โดยเฉลี่ยคนหนึ่งจะทำงานไค้ 2 งานเท่านั้น²

ชาวานาชนชั้นนี้กับรัฐที่ปรากฏภายนอกหมู่บ้านจะห่างไกลกันมาก และจะไม่เคยนึกถึงรัฐเลย เพราะตนเองไม่มีอะไรจะข้องยุ่งเกี่ยวกับรัฐไม่มีข้าวจะขาย ไม่มีนาจะให้ไค้ไค้ ไม่มีเครดิตที่จะเป็นหนี้สิน มีแต่แรงงานที่จะขาย ไม่มีกฎหมายแรงงานค้ำประกันทุกอย่างเป็นไปเหมือนไร้กฎเกณฑ์ เมื่อเกิดความเคือครอนคนแรกที่นึกถึงคือ ญาติ ชาวานาที่พอมิเงินและนายทุนในหมู่บ้าน³ กลไค้อ่านาจรรัฐในท้องถิ่นไม้อาจจะช่วยให้พ้นจากความ

¹ นายสวิต กิ่งไค้, อายุ 49 ปี 14 หมู่ 9 ตำบลสมอคอน อำเภอกำรุ้ง จังหวัดลพบุรี, สัมภาษณ์.

² นางคารารักษ์ ทองดี, สัมภาษณ์.

³ เฝิงอ้าง

ยากจนได้ นายทุนในหมู่บ้านเสียอีกที่สามารถช่วยชีวิตให้อยู่รอด¹

จากลักษณะที่ซากพลังในตัวเอง ซากความเป็นอิสระและพิจารณาปัญหาอย่าง
ปัจเจกชน ทำให้ชาวนาไร่ที่กินในสังคมไทยซากการรวมตัวกันต่อสู้ การให้ความสนใจต่อ
ปากท้องอย่างเดียว ทำให้ชนชั้นนี้ลาหลังและไม่สนใจปัญหาอย่างอื่น นอกจากนั้น การ
ศึกษาที่ต่ำกว่าชนชั้นอื่นเพราะไม่มีเงินเรียนในระดับสูง ๆ ทำให้ชนชั้นนี้ซากข้อมูลจากรัฐ
และภายนอกหมู่บ้าน ความรู้สึกที่ถูกเอารัดเอาเปรียบถูกกดขี่ไว้เพราะคิดว่าตนเองไม่รัฐ
จะสู้ไปทำไม ไม่มีอะไรจะสู้และควยวิธีอย่างไร

กระบวนการการแยกปัจเจกการผลิตออกจากผู้ผลิตในสังคมไทยเป็นไปอย่าง
ล่าช้ามานานนับศตวรรษ แม้ว่าจะมีความรวดเร็วเพียงระยะ 10 - 20 ปีมานี้ แต่อิทธิพล
จากภายนอกที่เรียกว่าทุนนิยมจักรวรรดินิยมมิได้เข้ามาอย่างโดยตรง แต่เข้ามาอย่างปรับ
เปลี่ยนท่าที ผสมผสานกับบทบาทของชนชั้นศักดินาในประเทศทำให้สิ่งที่เรียกว่าทุนนิยม จึง
เกิดไม่เท่าเทียมกันทั้งประเทศ

ชาวนารับจ้างทำงานเพื่อการยังชีพเท่านั้น ต้องเผชิญหน้ากับสิ่งที่ไม่แน่นอน ทำ
ทุกอย่างเพื่อการต่อสู้ดิ้นรนชีวิตให้อยู่รอด แต่เขาก็กังคังต้องมีเครื่องมือทำงานของตนเองควย
เรายังไม่อาจเรียกชาวนาไร่ที่กินทำกินนี้ได้ว่าชนชั้นกรรมาชีพ (Proletariat)
(ได้เต็มที่ตามความหมายที่เลนินเสนอไว้ว่าเป็นแบบชนชั้นทำงานรับจ้างพวกนายทุนอุตสาหกรรม)
ในไทยคนที่จ้างชนชั้นที่อื่นแต่เป็นชาวนาที่เหนือกว่า ชาวนารับจ้างต้องมีควย
ของตนเอง จะมีแต่แรงงานอย่างเดียวไม่ได้เพราะไม่มีเจ้าของเงินคนใดจะให้ควยยืม
ความสัมพันธ์ระหว่างผู้จ้าง-ผู้ถูกจ้างเกิดขึ้นภายใต้ระบบอุปถัมภ์และที่สำคัญ จิตสำนึกของ
ชาวนานี้ไม่เป็นไปตามชนชั้นของตนเอง (ที่ถูกซุกซุกและโรบัจเจกการผลิต) นั้นเท่ากับจะ

---

¹ นายเฉย ปานพรหม, อายุ 54 ปี 145 หมู่ 1 ตำบลหัวถนน อำเภอ
ท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์, สัมภาษณ์.

บอกกล่าวว่ าระบวนการทางประวัติศาสตร์ในสังคมไทยจะทำให้ชาวนามีความยากจน (Pauperisation) มากกว่าที่จะทำให้เป็นกรรมาสีพในชนบท (Proletarianisation) มันจะยังคงเป็นเช่นนี้ถ้าตราบคิที่นายทุนยังไม่เข้าไปจัดการในที่คินให้เป็นแบบ นายทุนอย่างแท้จริง การมีลมหายใจก็เพื่อรับจ้างทำงานต่อไป ชีวิตมิได้ถูกพันกับที่คิน การ จ่ายค่าจ้างจะกลายเป็นจาวีคอย่างหนึ่งในการกำหนดอัตราและรูปแบบ

ชาวนาจนและชาวนารับจ้างจะมีชีวิตอยู่กับความขมขื่นภายใต้ระบบก่อนทุนนิยม และแทนที่จะเกิดการต่อสู้ทางชนชั้น ต่อสู้กับคนที่มาขูดรีดแรงงานของตน พวกเขากลับหนี ไปสู่โลกของนามธรรมมากขึ้นที่ไม่มีความรุนแรงแต่ถ้าเขาคิดจะสู้หรือเพียงแต่คิดก็จะถูก ประณามว่าชัชนัคต่อกฎเกณฑ์เจ้าของเงินคอกกฎเกณฑ์ที่ชนชั้นอื่นกระทำต่อเขา

ความสัมพันธ์ที่เป็นแบบก่อนทุนนิยมที่ถูกโอบอุ้มด้วยระบบอุปถัมภ์ทำให้การ แลก- เปลี่ยนแบบทุนนิยมดำเนินไปได้อย่างไม่ขัดแย้งกัน การเกิดขึ้นของชาวนาไรที่คินในสังคม ไทยจึงเป็นเพียงปรากฏการณ์ของการ เข้ามาของการ แลกเปลี่ยนแบบทุนนิยม แต่มิใช่การ เข้ามาของการจัดการผลิตแบบทุนนิยม ระยะการจ้างงานถูกกำหนดโดยฤดูกาล ระยะเวลา ไม่แน่นอน การขูดรีดจะผ่านค่าแรงและการซื้อสินค้าในตลาด วัฏจักรของชีวิตชาวนาใน ตลอดปี เป็นเรื่องของการรับจ้างโดยได้เงินเป็นค่าตอบแทน เมื่องานในหมู่บ้านตนเองหมด ก็จะไปหางานในหมู่บ้านอื่นทำหรือค้าบด จังหวัดอื่นที่มีงานในท้องถิ่นที่องไร การไปทำงาน ที่อื่นนี้จะไปเป็นวันหรืออาทิตย์ก็แล้วแต่ระยะทางและปริมาณงาน การไปทำงานที่อื่นนี้จะไม่ ไปทั้งครอบครัว เมื่องานที่คองไร่การจ้างแรงงานจำนวนมากหมดลง ชาวนาเหล่านี้ก็จะมี ชีวิตไปวัน ๆ ในชุมชนคน หาอาหารตามธรรมชาติเท่าที่จะหาได้ กุยมิมเงินจากเจ้าของ งานและหางานเล็ก ๆ น้อย ๆ (จริง ๆ) ทำ

มีงานวิจัยหลายชิ้นที่พยายามจะบอกว่าชาวนาภาคกลางอพยพมาทำงานในเมือง หลวงมากที่สุด แต่ตัวเลขเหล่านั้นไม่ใช่ชาวนาไรที่คินทำกิน โค้กกล่าวเหตุผลไว้แต่ตอนต้น แล้ว การยังคงอยู่ในหมู่บ้านยังไม่ทำให้คอกตาย ยังคงสามารถแสวงหาอาหารตามธรรมชาติ ที่มีอยู่รอบ ๆ หมู่บ้าน ที่จะบอกว่าถาธรรมชาติหมดทางหากิน ชาวนาไรที่คินจะทำอย่างไร

ก็เป็นประเด็นที่ทรมานยาก เท่าที่ผ่านมาราวานาพวกนี้จะใช้ชีวิตการไปหากินในที่ไกล ๆ อย่างน้อยได้ผัก-พื้น ในบางเขตราวานานี้จะไม่ไ้ทั้งธรรมชาติเลย เพราะไม่มีเวลาทองอาศัยการซื้อ-ขายจากตลาด นั่นเท่ากับเป็นเครื่องบอกว่าราวานานี้สามารถทำงานทำได้ตลอดทั้งปี

ประเด็นการหาค่าตอบแทนกับความทุกข์ยากของตนเองก็เป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้ชนชั้นนี้ไม่เป็นชนชั้นที่น่ากลัวในหมู่บ้านนั่นคือ "บุญวาสนาไม่มี ทำบุญมาน้อย"¹ "คนไม่มีนาจะเอาอะไรไปสู้"² คุณจะเป็นค่าตอบแทนที่เกือบจะแน่นอนของราวานาไรที่กิน การรับรู้ที่น้อยไม่ทันข่าวสาร ลุกลหลานในรุ่นต่อ ๆ ไปก็ยังมีควมรู้น้อย³ ซึ่งทำให้ชนชั้นนี้ปรับเปลี่ยนได้ไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น แม้ว่าจะเป็นฝ่ายถูกกระทำในความสัมพันธ์ทางการผลิต ก็จะไม่เกิดแรงไ้ตอบที่เป็นปฏิปักษ์ออกมาจนน่ากลัว แต่จะมีแต่ความซื่อสัตย์เพื่อที่ว่าในระยะยาวจะได้มีคนไว้ใจจ้างงานและกู้เงิน เพราะฉะนั้นสิ่งเดียวที่จะแทนความมั่นคงในทรัพย์สินที่นาไ้คือ ความซื่อสัตย์ซื่อ ในหมู่ราวานาไรที่กินด้วยกันจะเกิด "ความช่วยเหลือ" แต่ถ้าในราวานาที่แตกต่างกันจะมีแต่ "การอุปถัมภ์" เข้าแทนที่

นายทุนในสายตาของราวานาไรที่กินไม่รู้จักเพราะไม่เคยมีนายทุนมาให้กู้เงินและไม่เคยไปสัมพันธ์ด้วย⁴ คนที่ให้กู้เงินมันจะถูกเรียกว่า เจ้าของเงินหรือเจ้าของแรง เวลาไปทำงานคืนเรียกว่าไปตกแรง จากลักษณะการกู้ยืมเช่นนี้มีข้อน่าสังเกตว่า การกู้ยืมนั้นไม่ได้นำไปใช้ในการสร้างผลิตหรือไม่ได้นำไปผลิตซ้ำ เพียงแต่นำไปใช้ให้มีชีวิตรอด

¹ นายชั้น ปานพรหม, สัมภาษณ์.

² เติ้งอ๋าง

³ เติ้งอ๋าง

⁴ เติ้งอ๋าง

ส่วนการให้กู้ยืมก็มีโคคิดว่าเป็นการกู้ไปลงทุน การใช้เงินก็เป็นการใช้ด้วยแรง ส่วน
เกินที่จะนำไปสะสมกำไรย่อมไม่เกิด คนใช้แรงงานคืนก็ต้องใช้คืนในอัตราเงินต้น การ
แลกเปลี่ยนชนิดนี้ย่อมไม่ผ่านระบบตลาด มันมีลักษณะ เป็นแบบกรรมคาพื้นฐานมนุษย์ในยุค
บูรพกาลมากกว่า

ความพยายามที่จะปลดปล่อยตัวเองให้เป็นอิสระจากพันธนาการของชนชั้นอื่น
คือ ภาวะการไม่มีหนี้สิน กลับยิ่งทำให้ชาวนาไร่ที่คินยิ่งถูกผูกมัดด้วยสิ่งที่ไม่เป็นตัวตน นับวัน
ยิ่งหนาแน่นโดยไม่รู้ตัวและไม่ทันคิดความนั้นคือการสูญเสียอิสรภาพอันใหญ่หลวงของตน
บุญคุณที่ไม่มีวันจะชดใช้ไต่หมักในชีวิตนี้เป็นสถาบันที่ยึดมั่นให้ชาวนาไร่ที่คินไม่ เคลื่อนย้าย
ไปอยู่ที่อื่นนอกเหนือจากเหตุอื่น ๆ ที่อ้างมา ชาวนาไร่ที่คินบางคนบ้านที่ปลูกอยู่ก็คอง
อาศัยชาวนาจนคนอื่นอยู่ ชีวิตยิ่งคินรกรักยิ่งทวีใครตัวมัน เพราะในเมื่อทุกคนก็ต่างจน
การหมดโอกาสทำงานก็หมายถึงการหมดโอกาสในอาหารมือต่อไป ดังนั้นเมื่อเรากล่าว
ถึงความช่วยเหลือ ขอให้พิจารณาที่เป็นความช่วยเหลือเพียงนิด ๆ หน่อย ๆ ที่จะช่วยกัน
โดยไม่ชดเชยประโยชน์หรือต้องจ่ายเงินทอง

ท้ายที่สุด ชาวนาชนชั้นนี้ตระหนักถึงความค่าของเวลาตลอดเวลา การกลายเป็น
เป็นคนหมกหมอง หมกหมองในอนาคต ทำให้ชนชั้นนี้ไม่คิดที่จะต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งปัจจัย
การผลิต การยอมแต่เพียงว่าไม่รู้จะหาอย่างไรนั้นมันก็เป็นภาระสะท้อนให้เห็นถึงทัศนะที่
ชัดเจนต่อชีวิต ดังนั้น ชาวนาไร่ที่คินแม้ว่าจะจะเป็นชนชั้นที่ไ้รับการกดขี่ขูดรีดสูงสุดใน
ชนบท แต่ก็ไม่ใช่เป็นชนชั้นที่จะลุกขึ้นมาต่อสู้ด้วยเหตุผลที่กล่าวมา

กล่าวโดยสรุป ชาวนาไร่ที่คินทำกินก็ยังคงมีวิถีชีวิตเช่นชาวนา แต่ก็ไม่ใช่
กรรมกรอย่างแท้จริง การแทรกแซงของระบบทุนนิยมที่เข้ามาในชนบท ยิ่งทำให้ความ
สัมพันธ์ในลักษณะพึ่งพิงกันกระชับแน่นยิ่งขึ้น ทั้งนี้ก็เพราะการต้องพึ่งการจ้างงานจากผู้อื่น
การมีชีวิตเพียงเพื่อการยังชีพที่มีลักษณะการยังชีพเช่นแต่ก่อน (การผลิตครบวงจร)
ของภายในครอบครัว ชีวิตต้องอาศัยตลาดมากขึ้นในเรื่องของสินค้าบริโภคต่าง ๆ การ
อพยพเข้ามาทำงานตามโรงงานอุตสาหกรรมมีแนวโน้มน้อยสำหรับชาวนาไร่ที่คินทำกิน

เพราะไม่มีทุนรอน พร้อมกับมีทัศนคติว่าการชู้กริในโรงงานมีสูงกว่าภาคชนบทและดินแดน
ของบรรพบุรุษมีอิทธิพลที่ทำให้ไม่มีการ เคลื่อนย้ายไปอยู่ที่ใหม่

เมื่อชาวนาไม่มีนา เขาจึงเป็นชนชั้นที่ยากจนที่สุดโอกาสที่จะสะสมทุนก็ไม่มี
ความหวังที่จะกลับมาสู่ชนชั้นเดิมก็ไม่เกิด ชีวิตที่คั่งทึบฝังอยู่นอกเวลาทำให้เขากลายเป็นคน
ไม่มีอำนาจของตนเองเลย ฐานะของตนในสังคมก็หมดลง กลายเป็นคนแปลกหน้า
ต่อสังคม (Alienate) หายที่สุดชีวิตจึงหมดหวังในทุกสิ่ง เมื่อเป็นดังนี้ชาวนาไรที่ดิน
ที่ถูกชู้กริสูงสุดจึงไม่ใช่ชนชั้นที่จะลุกขึ้นมาตอบโต้การชู้กริที่ตนเองเผชิญเลย

รูปธรรมทางชนชั้นที่เสนอจึงเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนถึงความแตกต่างทางชนชั้นใน
ชาวนา อันได้รับผลกระทบจากกระบวนการทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวมา

ศูนย์วิทยพัธพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย